ÇİNGENE MİTOLOJİSİ

Hermann Berger



AYRAÇ

ÇİNGENE MİTOLOJİSİ

HERMANN BERGER

Din - Mitoloji / 02

"Çingene" adı altında toplanan bütün büyük etnik grupların

LİSTESİ

(Sınıflandırma bizzat Çingeneler tarafından yapılmış ve uzmanlar tarafından da kabul edilmiştir)

"Çingene kanı" taşıdığını iddia eden üç ana grup bulunmaktadır: Kaldera, Gitano ve Manuşlar.

1. *Kaldera Çingeneleri.* Yalnız kendilerinin gerçek Çingeneler olduğunu iddia ederler. Adlarından da anlaşıldığı üzere, çoğu kazancılıkla uğraşmaktadır. Rumence'de kazanın adı *caldera*dır. Önce Balkan Yarımadası'ndan çıkmışlardır, sonra Orta Avrupa'dan Fransa'ya geçip beş kola ayrılmışlardır:

   a) *Lovari*ler. Macaristan'da uzun süre yaşadıklarından dolayı, Fransa'da "Macar" adıyla çağrılırlar.

   b) *Boyha*lar. Transilvanya'dan gelmişlerdir ve savaştan önce, evcilleştirilmiş hayvanlarla gösteri yapan Çingenelerin çoğunluğunu oluşturmaktaydılar.

c) *Luri* ya da *Luli*ler. Bugün de Firdevsi'nin anmış olduğu Hint kavminin adını taşırlar.

d) *Çurari*ler. Diğer Kaldera Çingenelerinden ayrı olarak yaşarlar. Vaktiyle at alıp satan Çurariler, bugün kullanılmış araba alım satımı ile uğraşmaktadırlar.

e) *Turko-Amerikali*lar. Avrupa'ya gelmeden önce, Türkiye'den Amerika Birleşik Devletleri'ne göç etmiş oldukları için kendilerine bu isim verilmektedir.

2. *Gitano*lar. Kendilerine yalnızca İspanya, Portekiz, Kuzey Afrika ve Güney Fransa'da rastlamak mümkündür. Dış görünüşleri, lehçeleri ve gelenekleriyle Kalderalar'dan ayrılırlar. Kendi içlerinde İspanyol ya da Endülüslüler ve Katalonyalılar diye ayrılırlar.

3. *Manuş*lar. Orta Avrupa'daki Çingenelerdir. Muhtemelen İndus kıyılarından geldikleri için, kendilerine *Sinti* de denmektedir. Üç alt gruba ayrılırlar:

a) *Valsikan*lar ya da Fransız Sintileri. Pazarcılık yapar ve sirklerde çalışırlar.

b) *Gaygikan*lar ya da Alman, Alsaslı Sintiler. Bunlar çoğu kez, Çingene olmayan, ancak aynı gelenek ve göreneklere göre yaşayan Avrupalı göçebelerle karıştırılmaktadırlar.

c) *Piemontesi*ler ya da İtalyan Sintileri. Örneğin, İtalya'nın tanınmış ailelerinden Buglioneler bu gruba girmektedir.

Bu üç grubun dışında İngiltere, İrlanda ve İskoçya'da yaşayan *Gypsie*ler, Kaldera, Manuş ve Tinkerler'e benzerler. Bunlar gezgin kazancılardır ve Çingene asıllı olup olmadıkları da kesin değildir.

Bütün bu ayrımlar elbette keyfidir. Bu gruplardan her biri, yalnız kendilerinin gerçek Çingene olduklarını iddia eder ve diğer grupları kendilerinden aşağı görürler. Her grubun kendi lehçesi, kendi yasaları ve gelenekleri bulunmaktadır. Gruplar arası evliliklere çok ender rastlanmaktadır. Ancak, Çingene kavimleri konusunda her bir grubun kendine özgü bir sınıflandırma tasarımına sahip olması çok daha önemlidir.

Kendi kavimlerinin mensupları dışındaki insanları nitelendirmek için, genellikle onların meslekleri belirtilir. İşte böylece Ursariler, yani ayı oynatıcılarından söz edilir. Örnek olarak, Romanya'daki değişik Çingene gruplarının bir listesi verilmektedir. Bu isimler, oldukça farklı bir lonca oluşturan *Laieşi* ve *Ursari* Çingenelerince kullanılmaktadır:

*Blidari*ler, ahşap mutfak araç ve gereçleri yapıp satarlar.

*Chivutse*ler, bunların karıları badanacıdır ve dolayısıyla oturdukları evlerin dış cephelerini her yıl yeniden boyamakla görevlidirler.

*Ciobatori*ler, ayakkabı yapımı ve tamiriyle uğraşırlar.

*Costorari*ler, kalaycıdırlar.

*Ghilabari*ler, çalgıcıdırlar.

*Lautari*ler, çalgıcı ve lüt yapımısıdırlar.

*Lingurari*ler, ahşap araç ve gereçler yapıp satarlar.

*Meshteri Lacatuşi*ler, çilingirdirler.

*Rudari*ler, ahşap araç ve gereçler yaparlar.

*Salahori*ler, duvarcıdırlar.

*Vatraşi*ler, çiftçi ve bahçıvandırlar.

*Zlatari*ler, ırmak kıyılarında altın ararlar.

Bu liste henüz tam değildir. Popp Serboianu, on dört ayrı "Rumen" Çingene grubundan söz etmektedir. Ancak bunlar da yine listenin tamamı değildir.

Jean-Paul Clébert, Das Volk der Zigeuner [Çingene Halkı], Viyana, 1964.

A. Çingenelerin Ad ve Vatanı

Daha başka birçok dilde benzer biçimlerde söylenen [Almanca] "*Zigeuner*" sözcüğü (Macarca *Czigány*, Rumence *Cigânu*, Fransızca *Tsigane*, İtalyanca *Zingaro*, Türkçe *Çingene* vs.) bugüne kadar kesin olarak açıklanamamıştır.[1] Aynı sıklıkta kullanılan [Almanca] "*Ägypter*" kavramı (İspanyolca *gitanos*, İngilizce *gypsies*, Yunanca *gifti*, Arnavutça *Evgît* vs.), Çingenelerin Avrupa'da ilk kez ortaya çıktıkları sıradaki kendi beyanlarına dayanır. Çingeneler kendilerine *Rom*, dişil *Romni*, dillerine ise *Romani* derler. Bir cins isim olan bu sözcük "adam, insan" anlamına gelmekte olup, bugün hâlâ Hindistan'da rastlanan düşük bir kastın adı olan Sanskritçe. *Ḍomba* sözcüğünden türetilmiştir (Hindu dilinde *ḍomb*, dişil *domnī*, Pencapça *ḍūm* vs.). Ayrıca *Manuš* (< Skt. *mānuṣa* "insan"), *Sende*, Sinde[2] (belki de < Skt. *Saindhava* "eski Hint eyaleti olan Sindh'den gelme") ve *Kalo* ("siyah") sözcükleri de kullanılmaktadır.[3] Kuzey Almanya ve İskandinavya'da, Çingenelere yer yer bugün de "Tatern" (Tatarlar) denmektedir.

Çingenelerin vatanı konusunda uzun bir süre yalnızca tuhaf tuhaf tahminler ortalarda dolaştıktan sonra, 18. yüzyılın sonuna doğru, dillerinden hareketle onların vatanının Hindistan olduğu kesin bir biçimde tespit edilebilmiştir.[4] Roma-

1 9. Yüzyılda Frigya ve Likya'da yaygın olan bir Samariter Tarikatı'nın adı olan *Athingani* sözcüğünden türemiş olması, en yaygın açıklama biçimidir (Millosich, Mundarten [Lehçeler], IV, s. 55).

2 Örneğin Orta Avrupa'da yaşayan Çingeneler, çoğu kez Alman, Fransız ve İtalyan "Sinti"leri olmak üzere üç ana gruba ayrılmaktadır.

3 Bkz. Arnold, Zigeuner [Çingeneler], s. 13.

4 J. C. C. Rüdiger, Von der Sprache und Herkunft der Zigeuner aus Indien. Neuester Zuwachs der deutschen und allgemeinen Sprachkunde in eigenen Aufsätzen, Bücheranzeigen und Nachrichten [Çingenelerin ve Dillerinin Hindistan'dan Türeyişi Üzerine. Özgün Denemeler, Kitap Tanıtımları ve Raporlarda Alman ve Genel Dilbilgisinin Birikimi], birinci kısım, Leipzig 1782, s. 37-84.

ni'nin temelinde, Hint-Ari dillerinin (Hindu dili, Racastanca) merkez grubu içinde yer alan -ve bugüne kadar hep iddia edildiği üzere Kuzeybatı Hindistan'da yerleşik olmayan- bir Orta Hindistan lehçesi yatmaktadır.[5] Bu lehçenin gramer yapısı tümüyle Hint-Ari dillerine özgü özellikler, ses bilgisi ise M.Ö. 300 yılında kağıda dökülmüş olan Pali'de dahi artık rastlanmayan tuhaf eskilikler içermektedir. Böylesine eski bir tarihte göç ettikleri varsayımından daha çok, burada yerel eskiliklerin söz konusu olduğundan yola çıkmak gerekir. Yazılı dillerin geliştiği durumlarda da, bu eskilikler ücra bölgelerde muhafaza edilmiştir. Günümüzde, Romani çok sayıda lehçe ve ağza ayrılmış bulunmaktadır.[6]

Hintçe'nin konuşulduğu bölgeden ayrılış tarihi konusunda yalnızca belirsiz tahminlerde bulunulabilir. Firdevsi'nin "Şehname"sinde (yaklaşık olarak M.S. 1000), betimlemeye göre Çingenelere çok benzeyen göçer bir kavim olan Luriler'den söz edilmesi, terim olarak bir *ante quem* olsa gerek. Buna göre Luriler, M.S. 420 yılında 12.000 kişiyle Hindistan'ı terketmiş ve daha sonra başka yolculuklara çıkmışlardır.[7] Çingenelerin Avrupa'ya ve oradan da Yeni Dünya'ya yayılmaları 15. yüzyılın başlarında gerçekleşmiştir. Bu konudaki ilk

---

Systematischer Nachweis bei A. F. Pott, Die Zigeuner in Europa und Asien. Ethnogr. -linguist. Untersuchung, vornehmlich über Herkunft und Sprache, nach gedruckten und ungedruckten Quellen [A. F. Pott'un Sistematik Çalışması. Yayımlanmış ve Yayımlanmamış Kaynaklara Göre Avrupa ve Asya'daki Çingeneler. Etnografik ve Dilbilimsel Araştırma. Özellikle Çingenelerin Kökeni ve Dilleri Üzerine], I-II, Halle 1844-1845.
Bkz. Wolf, Wörterbuch [Sözlük], s. 16.

5 Bkz. R. L. Turner, The Position of Romani in Indo-Aryan = Gypsy Lore Society Monographs [Hint-Ari Dillerinde Roman Dilinin Yeri], no. 4 (1927).

6 Bkz. Franz Miklosich, Über die Mundarten und Wanderungen der Zigeuner Europas [Avrupa'daki Çingenelerin Lehçeleri ve Göçleri Üzerine], 1872; J. Sampson, JGLS üçüncü seri, c. II, s. 156.

7 Bkz. Jules Bloch, Les Tsiganes [Çiganlar], s. 25-27.

belgeler 1416 yılına ait olup, yer Transilvanya'da Kronstadt'dır. Takip eden yıllarda, pek çok Avrupa kentine ait kroniklerde, kendilerine Hıristiyan hacı süsü veren ve Mısır'dan geldiklerini iddia eden Çingene gruplarının ziyaretinden bahsedilmektedir.[8] Bu dolaysız tarihi belgelerin öncesinde, Çingenelerin göç yolları hakkında bize Romani'nin temel söz varlığı bazı bilgiler vermektedir. Bu dilde bulunan Yunanca sözcüklerin oranı oldukça çoktur; ayrıca Farsça ve Ermenice'den de çok sayıda sözcük geçmiştir. Romani'ye benzer dilleri olan Çingene kavimlerine, bugün Ermenistan[9] ve Suriye'de[10] hâlâ rastlanmaktadır. Bronz işçilik sanatını Avrupa'ya getirmiş olanların, metaller ve demircilik konusunda bilgili Çingeneler olduğu yolundaki aşırı cüretkar hipotezler -her ne kadar buna benzer tahminler yüz yıldan da daha önce (1843 yılında Bataillard tarafından) ortaya atılmış ve kısa bir süre önce (F. de Ville) tarafından yeniden ele alınmışsa da- sırf filolojik ve kronolojik nedenlerden ötürü dikkate alınamaz.

Bugün, yeryüzündeki Çingenelerin sayısını tespit etmek oldukça güçtür; tahmini olarak bu sayı Avrupa için 500.000 ile 1 milyon arasındadır.[11] Geçimlerini, her ülkede olduğu gibi

8 Bkz. A. A. Colocci, Gli Zingari, Storia d'un popolo errante, Torino 1889, s. 35.
S. A. Wolf, Wörterbuch [Sözlük], s. 14-16.
Bkz. Th. Münster, Zigeuner-Saga [Çingene Söylenceleri], Freiburg 1974, s. 105.

9 F. N. Finck, Die Sprache der armenischen Zigeuner = Mémoires de l'Académie Imp. des sciences de St. Petersbourg [Ermenistan'daki Çingenelerin Dili], ser.VIII, c. VIII, no. 5.

10 R. A. S. Macalister, The Language of the Nawar or Zutt, the Nomad Smiths of Palestine. = Gypsy Lore Society, Monographs 3 (o. J.).
Bkz. J. Bloch, Les Tsiganes [Çiganlar], s. 18.

11 E. Pittard, Ciba adlı dergide (Ciba Firması'nca çıkarılan bir dergi, Basel, 3. yıl, no. 31, s. 1052) şu tahminlere yer vermektedir: 600.000 (Miklosich, 1872 yılı itibariyle), 1.000.000 (Revue Encyclopédique 1832), Balkan Yarımadası'nda 150.000-200.000 (Ami Boué 1840), 779.000 (Guido Cora 1895); Çingene yazar Matéo Maximoff'da bu sayı 2.000.000'dur (Zigeuner, Wanderndes Volk auf der Strasse) [Çingeneler, Sokaklardaki Göçer Halk], Zürih 1959, s. 10).

dilencilik ve hırsızlığın dışında, demircilik, falcılık, müzik ve dans, at alım satımı, ayı oynatıcılığı, çerçilik vs. ile sağlamaktadırlar. Bu arada, kavimlerin pek çoğu bu sayılan faaliyet alanlarından sadece birinde uzmanlaşmıştır.[12] Avrupa'da ortaya çıkmalarından kısa bir süre sonra, değişik ülkelerde kısmen acımasız takiplere maruz kalmışlar, daha sonra da kendilerini Nazi Almanyası'ndaki toplama kamplarında buluvermişler. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde Çingenelerin karakteristik özellikleri gittikçe daha fazla yok olmuştur. Gelişen sanayileşme sonucu Çingenelerin geleneksel geçim kaynakları da sınırlanınca, misafir oldukları halkların kültürüne tümüyle asimile olmaları, zamanın akışı içinde kendiliğinden tamamlanacak gibi görünmektedir. Üstelik son zamanlarda bu asimilasyon süreci, Çingenelerin isteksizliğinden çok, yerleşik düzende yaşayanların geleneksel şüphecilikleri sonucu uzuyor izlenimi uyandırmaktadır.[13]

B. Çingenelerin Mitolojisi

Eski literatürlerde Çingenelerin inanç ve dinine ayrılmış olan bölümler, monoton bir biçimde tekrar edilen şu iki düşünceyle sınırlıdır. Buna göre Çingenelerin herhangi bir dini yoktur ve olsa olsa misafir oldukları halkların dinine görünüşte uyum gösterirler. Bir de Romanya ve Macaristan'da yaygın olan bir fıkra vardır ki, o da vaktiyle Çingenelerin kilisesinin domuz yağından inşa edilmiş ve daha sonra köpekler

12 P. Şerboianu'nun ayrıntılı açıklamaları, Les Tziganes [Çingeneler], Paris 1930, s. 33 (Almancası Zürih 1954).

13 Bkz. L. Jochimson, Zigeuner heute. Untersuchung einer Aussenseitergruppe in einer deutschen Mittelstadt [Bugünün Çingeneleri. Orta Büyüklükte Bir Alman Kentindeki Marjinal Bir Grubun İncelenmesi], (Stuttgart 1963).

tarafından yenmiş olduğudur.[14] Bunun nedeni ise, geçimini daha ziyade hırsızlık ve dolandırıcılıktan temin eden bir halkın hiçbir inanç ve ahlaka sahip olamayacağı yolundaki önyargının dışında, esasen Çingenelerin çekingenliğinde yatmaktadır. Onların "dinsiz" oluşu, misafir oldukları halkların kendilerine zulmetmesine ve bu nedenden ötürü kendilerine zorunlu olarak sağlam inançlı birer Hıristiyan ya da Müslüman süsü vermelerine yol açmıştır.[15] Bu tarihsel ve sosyal-dinsel koşullar, Çingenelerin aşırı, hatta neredeyse tabu diyebileceğimiz bir dikkat ve ürkeklikle dışarıdan herhangi bir kimseye kendi toplumsal ya da düşünsel, özellikle de dinsel gelenekleri konusunda açılmaktan sakınmalarının önemli bir nedenini oluşturmaktadır. Çingenelerin bir yazı diline sahip olmadıkları hususunu da gözönünde bulundurursak, -ki bu

14 H. M. G. Grellmann, Die Zigeuner. Ein historischer Versuch über die Lebensart und Verfassung, Sitten und Schicksale dieses Volkes, nebst ihrem Ursprunge [Çingeneler. Bu Halkın Yaşam Biçimi, Durumu, Gelenekleri, Kaderi ve Kökeni Üzerine Tarihsel Bir Çalışma], Dessau / Leipzig 1783, s. 141-145.
J. P. Kindler, Interessante Mitteilungen über die Zigeuner [Çingeneler Hakkında İlginç Bilgiler], (1831), s. 5.
Th. Tetzner, Geschichte der Zigeuner, ihre Herkunft, Natur und Art [Çingenelerin Tarihi, Kökeni ve Özyapıları], Weimar ve Ilmenau (1835-8), s. 100.
E. Reinbeck, Die Zigeuner [Çingeneler], Salzkotten 1861, s. 12.
A. A. Colocci, a.g.e., s. 165.
"Domuz Yağından İnşa Edilmiş Kilise" ile ilgili olarak: C. von Heister, Ethnogr. und geschichtl. Notizen über die Zigeuner [Çingeneler Üzerine Etnografik ve Tarihsel Notlar], Königsberg 1842, s. 69.
Schott, Walachische Märchen [Eflak Masalları], Stuttgart 1845, s. 340 (yeni basım Bükreş 1975).
Reinbeck, a.g.e., s. 88.
A. v. Etzel, Vagabondenthum und Wanderleben in Norwegen. Ein Beitrag zur Kultur- und Sittengeschichte [Norveç'te Gezginlik ve Göçer Yaşamı. Kültür ve Örfler Tarihine Katkı], Berlin 1870, s. 39.
R. Freih. v. Kittlitz, Die Zigeuner [Çingeneler], Heidelberg 1885, s. 380.

15 Bkz. R. Liebich, Die Zigeuner in ihrem Wesen und ihrer Sprache [Çingenelerin Karakterleri ve Dilleri], Leipzig 1863, s. 30.

Çingenelerin özbilincinde büyük rol oynayan ve neredeyse bütün kavimlerde değişik efsanevi ve söylensel tasarımlarda yer alan bir olgudur[16] -eldeki kaynakların görece az ve sınırlı oluşuna daha fazla şaşırmamak gerekir. Ayrıca, Çingeneler üzerine yapılan araştırmaların özellikle başlarında, bilimsel ilginin tek taraflı olarak dil konusuna yönelik oluşu ve son zamanlarda yapılan araştırmaların da daha çok sosyoloji ağırlıklı oluşu, araştırmamızın konusu açısından bir olumsuzluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Çingenelerin söylensel ya da söylene benzer sözlü geleneklerinin ortaya çıktıkları zamana ve geldikleri yere bakıldığında, bunların birbirinden bir hayli farklı öğelerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Kavimler eski gelenekleri farklı farklı ölçülerde devam ettirmişlerdir; ayrıca bir kavimde belli bir söylensel öğenin bulunmasından, bu öğenin başka kavimlerde de bulunacağı sonucu çıkartılmamalıdır. Genel olarak Doğu Avrupa'da, özellikle Balkanlar'da yaşayan kavimlerin, Batı ve Orta Avrupa'da yaşayan kavimlere oranla geleneklerini daha iyi korudukları kabul edilmektedir. Aynı şekilde, sözlü

16 Daha bu yüzyılın ortalarında, Çingene lideri Zanko (bakınız aşağıya), Çingene dilinde yazılı bir açıklamada bulunmaktan ısrarla kaçınmıştır: "Nous n'avons pas droit à une écriture; c'est notre malédiction" [Bizim bir yazı dilimize sahip olmaya hakkımız yok, bu bizim lanetimizdir] (Zanko, s. 13). Pharavunurelerin yok oluşundan sonra (→Firavun Efsanesi) Çingeneler "ne plus de puissance, plus de pays, plus d'État, plus de chef, plus d'Église, plus d'écriture ... car ils ont noyés dans la mer pour toujours" [artık ne güç, ne vatan, ne devlet, ne şef, ne Kilise, ne de yazı dili kaldı, çünkü hepsi ebediyete kadar denizde boğuldu] demişlerdir (Zanko, s. 31). -Daha 50 yıl önce, Balkanlar'da yaşayan halklar, Çingenelerin bir yazı dilinin olmayışını, uğradıkları →Lanet'in bir sonucu olarak görmekteydiler: Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesinde kullanılan çivileri imal ettikleri için, Tanrı, aslında bütün insanlara bahşedilen yazıyı bir tek Çingene halkından esirgemiştir, (JGLS üçüncü seri, 1, s. 177).

gelenekler sadece göçer Çingeneler tarafından devam ettirilmektedir; yerleşik Çingeneler ise, bu geleneklerden ve dillerinden kısa bir süre içinde uzaklaşmaktadır.

Dolayısıyla, Çingene halkının başlangıçta ortak malı olan ilksel söylenlerin sayısını ve bunların neler olduğunu tespit etmek pek mümkün değildir. Eldeki söylenleri şöyle kabaca sınıflandıracak olursak, Hıristiyanlık öncesi döneme ait ve Hıristiyanlık dönemine ait söylenler olmak üzere ikiye ayırabiliriz. Böylece, söylenler arasında kendiliğinden kronolojik bir ayrım da yapılmış olur. Hıristiyanlık öncesi döneme ait sözlü gelenekler, Hindu mitolojisini anımsatan az sayıda ve kısmen yalnız etimolojik öğe (→Tanrı; İstavroz; Tufan; Köpek; Dağ Kültü), Aborigenlerin sözlü gelenekleriyle olan tek tük benzerlikler (→Dünyanın Yaratılışı...) ve yaygın Hindu İnancında var olduğu tespit edilmiş bir gelenek olan ağaç evliliğini (→Ağaç Kültü) içermektedir. Evrendoğum söyleninin tespit edilebilen öğeleri, Hint Aborigen Kavimlerinden olan Bhil ve onlara komşu olan Gondlara (→Dünyanın Yaratılışı...)[17] ait sözlü geleneklerle açık seçik bir biçimde benzerlik göstermektedir. Bu ise, Çingenelerin Hindistan'ın kuzeyinde Hindu-Racastanca dilinin konuşulduğu bölgeden çıktıkları yolundaki Turner'in dil çalışmaları sonucunda ortaya koyduğu varsayımla örtüşmektedir.[18] Diğer başka tasarımlar ise bağımsızdır ve görünüşe bakılırsa, Hint sözlü gelenekleriyle olmadığı gibi, başka ülkelerin gelenekleriyle de ilgisi yoktur. Örnek olarak şu sözlü gelenekleri sayabiliriz: →Yer ve Gök ya da →Yıldızlar, özellikle de doğa ruhları ve Hastalık Cinleri'ne ilişkin, zen-

17 Bu konuya Dr. D. Kapp dikkatimi çekmiştir.

18 Bkz. 4. dipnot.

gin ve barbarlara özgü rengarenk bir görünüme sahip tasarımlar. Doğa ruhları ve Hastalık Cinleri konusundaki bu tasarımlar, batıl inanç niteliğine sahip çok sayıda uygulamayı da kapsamaktadır (→Ḫagrin; Köpek İnsanlar; Hastalık Cinleri; Loḫoličo; Mašurdalo; Mulo; Nivaši; Phuvuš; Devler; Suyolak).

Çingenelerin ruh ve cin inancı hakkında sahip olduğumuz bilgiler, genel olarak tek bir kişinin açıklamalarına dayanmaktadır. Bu kişi, Çingenelerle uzun bir süre birlikte dolaşan, dolayısıyla onların güvenini tam anlamıyla kazanarak inançları, gelenek görenekleri ve kavim yasaları hakkında geniş bilgi edinmiş olan Transilvanyalı Heinrich von Wlislocki'dir (1856-1907).[19] Wlislocki, yayınlamış olduğu kitap ve makalelerde ele aldığı malzemeleri, Güneydoğu Avrupa, özellikle de Macaristan ve Romanya'da yaşayan Çingeneleri gözlemleyerek biraraya getirmiştir. İçinde, bu bölgedeki Çingenelere ait olmayan ve cinlerin adlarını içeren yalnızca iki kısa liste mevcuttur. Bu listelerden birincisi 1893 tarihli olup Polonya'daki Çingenelere,[20] diğeri ise 1905 tarihli olup İngiltere'deki Çingenelere[21] aittir. Listelerden özellikle ikincisi kısa olmasına rağmen, Çingenelerin cin inancında yer alan temel figürlerin Doğu Avrupa ile sınırlı birtakım yeni oluşumlar olamayacağı ve nedensiz yere yakın zamana kadar hep şüpheyle bakılan Wlislocki'ye ait çalışmaların güvenilirliği konusunda değerli bir kanıttır.[22]

19 H. F. Helmolt'un anma yazısı, JGLS yeni seri, 1, s. 193-197.

20 V. K. Ritter von Zieliński, EMU III (1893), s. 251.

21 1905 öncesi notlara göre Ch. F. Payne, JGLS üçüncü seri, 36, s. 110.

22 Bkz. son olarak A. M. Fraser'in yoğun ve haksız eleştirileri, JGLS üçüncü seri, 50 (1970), s. 157.

Çingenelerin Hıristiyanlık dönemine ait sözlü gelenekleri arasında, özellikle Hz. İsa'nın doğumu ve çocukluğunun anlatıldığı öykü ilginçtir. Bu öykü daha başka sözlü geleneklerle birlikte, henüz bu yüzyılın içinde Fransa'ya göçmüş bir Rumen Çingene kavmi olan *Kalderaš*ların (Kazancılar) lideri ve bütün bunları kaydeden Dominiken Peder R. P. Chatard von Zanko'ya 1955 yılında anlatılmıştır.[23] Bu öykü, apokrif Hıristiyanlığına özgü açık seçik göndermeler içermektedir ve büyük olasılıkla, Ortodoks Kilisesi'nde yaygın olan "Yakup'un ilk Yeni Ahiti"nin (→Çingene İncili) ağızdan ağıza aktarılması sonucunda bozulmuş ve kısaltılmış bir aktarımından başka birşey değildir. Tek tük rastlanılan ve Norveç'teki Çingeneler arasında var olduğu tespit edilmiş bir Kült olan →Alako da, bu türden öğretilerin son ve zayıf bir yankısıdır. -Çingene İncili konusunda yalnızca Zanko'nun kayıtlarına başvurabiliyorken, özellikle Çingenelerin Mısır'daki sözde kökenlerine ilişkin geleneğe bağlanan son dönem İncil ve Hıristiyanlık kökenli söylencelerin birçok Çingene grubunda mevcut olduğu belgelenmiştir (→Kutsal Aile; Sara; Firavun; İstavroz). Özellikle Firavun Efsanesini, Çingenelerin kökenlerine ilişkin asıl bir söylen olarak nitelendirebiliriz.

Zanko tarafından aktarılan, Kalderašlara ait "Traditions"da –kapsam, içerik ve biçimlendirme açısından literatürde eşsiz olup, doğrudan Çingenelerden bize ulaşan bu yegane yazılı belgede– başka başka gelenek katman-

23 Bkz. e) **Mitoloji**, Zanko'nun kaynakçası.

larına ait öğeler çarpıcı bir bütün içinde sunulmuştur. "Traditions", dünyanın Tanrı ve şeytan tarafından yaratıldığına ilişkin Wlislocki'nin de kaydettiği eski pagan döneme ait sözlü gelenek ve ilk insan çiftinin yaratılışı, ayrıca ilk günah konusundaki İncil kökenli sözlü geleneklerden az çok etkilenmiş olan öyküyle başlar. Bunu, Firavun Efsanesi'nin ayrıntılı bir aktarımı takip eder. Bu efsanede, "Pharavunure"lerin yaşamını yitirdiği fırtınalı met, "Birinci Dünya"nın sonunu hazırlayan bir çeşit →Tufan olarak karşımıza çıkar. Kalderašların bakışıyla en önemli Çingene gruplarına göz attıktan sonra, "Yeni Dünya"nın önemli bir olayı olarak apokrif Hıristiyanlığındaki biçimiyle tanrısal çocuk öyküsü ele alınır. Zanko tarafından "Çingenelerin İncili" olarak nitelendirilen ve başı sonu olan bütünsel bir metnin dışında, "Traditions" daha başka tek tük söylensel öyküler içerir (→İstavroz; Proroe ve İlia; Devler; Yılan), fakat Wlislocki'nin bahsettiği o zengin cinler ve ruhlar alemine ait neredeyse hiçbir iz yoktur.

Asıl söylensel kaynaklar arasında M. J. Kuvanin adında bir Rus doktorun, 35 yıllık bir araştırma sonunda Çingene söylenleri konusunda biraraya getirmiş olduğu malzemeye değinmekte fayda var. Dr. Elysejev adında birinin 1882 yılında Rusça bir dergide[24] yayınlanan bir yazısı, *Baramy*, *Jandra*, *Laki*, *Matta*, *Anromori* gibi bir dizi tanrı adı ve birkaç tane kısa öykü içermektedir. Bunlara başka hiçbir yerde rastlanmadığından ve de üstelik bu mal-

24 İngilizce çevirisi JGLS eski seri II, s. 93-106, 161-169.

zemeler kayıp olduğundan, Çingeneler konusunda uzman olan İngiliz J. Sampson'ın[25] görüşü doğrultusunda, bunların birer hayal ürününden başka bir şey olmadığını kabul edebiliriz.

Güneydoğu Avrupa'da yaşayan Çingene kavimleri ile ilgili dinsel-söylensel alandaki bütün o sözlü geleneklerden, Batı ve Orta Avrupa'daki Çingene kavimlerinin çoğunda, ruhlarla ilgili karmakarışık inançların dışında başkaca pek bir şey kalmamış gibi. Bu ruh inancında ise, ölülerin ruhları ile ilgili öyküler (→Mulo) önemli bir yer tutmaktadır. Kısmen yakın zamana kadar geçerli olan kavim yasaları ve gelenekleri, lohusalık, ebelik, adet görmek, çamaşır yıkamak, ölü defnetmek, at eti yemek gibi tuhaf tabular ile söylensel tasarımlar arasında açık seçik bir bağlantı kurmak olanaksızdır.

C. Literatür

Çingeneler konusunda mevcut olan oldukça zengin literatürün ancak çok küçük bir kısmının bilimsel bir değeri vardır. Aşağıda, söylenler konusunda malzeme içeren az sayıdaki yapıtın dışında, sadece konuya giriş mahiyetinde olanların en önemlilerine değinilmiştir.

a) Kaynakça

Black, George F., A Gypsy Bibliography [Gypsylerin Kaynakçası]. Liverpool 1914. = Gypsy Lore Society Monographs no. 1 (4577 madde); yeniden basım Liverpool 1971.

25 JGLS yeni seri, 1, s. 7.

Printz, W., Zigeuner-Bibliographie 1928-1937 [Çingenelerin Kaynakçası] Ethnologischer Anzeiger IV (1937), s. 134-143.

Arnold, H., Die Zigeuner [Çingeneler] (bkz. madde c), s. 303-309.

Buchbesprechungen [Kitap İncelemeleri], JGLS (bkz. b maddesi).

b) Dergiler

JGLS = Journal of the Gypsy Lore Society. Eski seri Edinburgh 1888-1892, yeni seri Liverpool 1907-1916, üçüncü seri Liverpool 1922-1973.

ETs = Études Tsiganes. Bulletin de l'Association des Études Tsiganes. Paris 1955'den günümüze kadar.

EMU = Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. Cilt I-IX, Budapeşte 1887-1911. Cilt VII'den itibaren "Çingene Araştırmalarına Katkılar" isimli özel bir eki vardır.

c) Çingeneler Üzerine Genel Kaynaklar

Arnold, H., Die Zigeuner; Herkunft und Leben der Stämme im deutschen Sprachgebiet [Çingeneler; Almanca Konuşulan Bölgedeki Kavimlerin Kökeni ve Yaşamı]. Olten ve Freiburg i. Br. 1965.

Bloch, J., Les Tsiganes [Çiganlar]. Paris 1953.

Block, M., Zigeuner, ihr Leben und ihre Seele, dargestellt auf Grund eigener Reisen und Forschungen [Çingenelerin Yaşamı ve Ruhu. Gezi ve Araştırmalara Dayalı Bir Çalışma]. Leipzig 1936.

Ville, F. de, Tziganes, Témoins des temps. Brüksel 1956.

Ayrıca bkz., 12-15 nolu dipnotlardaki kaynakçalara.

d) Dil

Miklosich, F. X., Über die Mundarten und die Wanderungen der Zigeuner Europa's. = Denkschriften der phil.-hist. Classe der Kaiserl. Akademie der Ws. [Avrupa'daki Çingenelerin Lehçeleri ve Göçleri Üzerine], cilt 21-23, 25-27, 30-31, Viyana 1872-1881.

Miklosich, F. X., Beiträge zur Kenntnis der Zigeunermundarten. = Sb. der phil.-hist. Classe der Kaiserl. Akademie der Ws. [Çingene Lehçelerinin Bilgisine Katkı], I-IV, Viyana 1874-1878.

Turner, R. L., The Position of Romani in Indo-Aryan. = Gypsy Lore Society Monographs [Hint-Ari Dillerinde Roman Dilinin Yeri], no. 4 (1927).

Turner, R. L., A Comparative Dictionary of the Indo-Aryan Languages [Hint-Ari Dilleri Karşılaştırmalı Sözlüğü], Londra 1966. İncelenen tüm Roman sözcüklerin listesi, endeks cildi s. 57-61, derleyen D. R. Turner, 1969.

Wolf, S. A., Großes Wörterbuch der Zigeunersprache (romani tšiw). Wortschatz deutscher und anderer europ. Zigeunerdialekte [Çingene Dilinin (romani tšiw) Büyük Sözlüğü. Almanya ve Daha Başka Avrupa Ülkelerindeki Çingene Lehçelerinin Sözvarlığı]. Mannheim 1960.

e) Mitoloji

Aichele, W., Zigeunermärchen [Çingene Masalları]. Jena 1926.

Payne, Ch. F., Some Romani Superstitions [Bazı Roman Batıl İnançları]. JGLS üçüncü seri 36, s. 110-115.

Wlislocki, H. v., Volksglaube und religiöser Brauch der Zigeuner. Vorwiegend nach eigenen Ermittlungen = Darstellungen aus dem Gebiete der nichtchristl. Religionsgeschichte [Çingenelerin Halk İnancı ve Dinsel Gelenekleri. Kendi Araştırmalarımıza Dayalı = Hıristiyanlık Dışı Din Tarihine İlişkin Araştırmalar], cilt IV. Münster i. W. 1891.

Wlislocki, H. v., Vom wandernden Zigeunervolke. Bilder aus dem Leben der Siebenbürger Zigeuner [Göçer Çingene Halkı Üzerine. Transilvanya'daki Çingenelerin Yaşamından Kesitler]. Hamburg 1890.

Wlislocki, H. v., Aus dem inneren Leben der Zigeuner [Çingenelerin İç Dünyası]. Berlin 1892.

Wlislocki, H. v., Märchen und Sagen der Transsilvanischen Zigeuner, gesammelt und aus unedierten Originaltexten übersetzt [Transilvanya'daki Çingenelerden Masallar ve Söylenceler. Derlenmiş ve Henüz Yayımlanmamış Orijinal Metinlerden Çevrilmiş]. Berlin 1886.

Wlislocki, H. v., The Worship of Mountains among the Gypsies. = JGLS [Gypsielerde Dağa Tapınma] eski seri, cilt III, s. 161-169, s. 211-219.

Wlislocki, H. v., Volksdichtungen der siebenbürgischen und südungarischen Zigeuner [Transilvanya ve Güney Macaristan'da Yaşayan Çingenelerin Halk Yazını]. Viyana 1890.

Zanko, Chef tribal chez les Chalderash, La tradition des Tsiganes. Documents recueillis par le R. P. Chatard, présentés par Michel Bernard [Kalderas Kavminin Lideri Zanko. Çigan Geleneği. R. P. Chatard tarafından derlenmiş, Michel Bernard tarafından sunulmuş belgeler], Paris 1959.

Zieliński, V. K. Ritter von, Die Abstammung der polnischen Zigeuner nach ihrer Tradition = EMU [Polonya'daki Çingenelerin Kendi Sözlü Geleneklerine Göre Kökenleri], III (1893), s. 250-252.

D. Çeviriyazı İlkeleri

Turner'in *Comparative Dictionary of the Indo-Aryan Languages*'de uyguladığı yazım biçimi temel alınmıştır. Ancak yanlış anlamaları önlemek için x (= Almanca'daki ch) yerine ḫ kullanılmıştır (Wlislocki bunun yerine ç'yi kullanmıştır, örneğin Çagrin'de olduğu gibi). Wlislocki'nin yapıtlarından alınan sözcüklerde, Transilvanya'daki Çingenelerin i'den önce gelen sessiz harflerin bazı özel durumlarda inceltilmesi biçimindeki lehçe özelliği dikkate alınmamıştır (*romn̆i* yerine *romni* "kadın", *Lili* yerine *Lilyi* "Hastalık Cini").

E. Resimlerin Listesi

1. Resim Ihlamur ağacından oyulmuş bir Phuvuš figürü; fetişin gücünü artırmak için, başlığına yedi adet paslı tabut çivisi çakılmıştır. -→Phuvuš.

2. Resim Ihlamur ağacından oyulmuş bir Köpek İnsan figürü (juklanuš). →Köpek İnsanlar'a yaranmak için, çalışılan mekânın yakınındaki bir çalının içine konur ya da toprağa gömülür.

3. Resim Mezarlara dikilen ahşap bir direkten oyulmuş bir Nivaši figürü. Irmak kenarında çalışan Çingeneler, su cinleri kendilerini suların dibine çekip boğmasınlar diye, bu figürleri suyun içine atarlar. -→Nivaši.

4. Resim → Hastalık Cinleri'nin annesi olan Kešali-Kraliçesi Ana'nın figürü. Çingeneler, Kešali-Kraliçesi Ana'ya ait bir figürü hastanın çadırı ya da kulübesi içinde toprağa gömerler. Böylece Hastalık Cinleri'ne yaranıp, hastanın iyileşmesini çabuklaştırmak isterler.

5-10. Resimler Doğu Avrupa'da yaşayan Çingenelere ait Hastalık Cinleri'nin resimleri. 5-9. resimler kumaş parçaları üzerine işlenmiştir. Çingeneler, hastalıklardan korunmak amacıyla bunları üzerlerinde taşırlar. 10 nolu resim, ufak bir tahtaya dağlama tekniğiyle işlenmiştir. Bu resimler, kolera ve veba salgınlarında ateşe atılmaktadır. Cinler hakkında daha ayrıntılı betimlemeler için bkz. →Hastalık Cinleri.

Tüm resimler, Heinrich von Wlislocki'ye ait yapıtlardan alınmıştır.

Ağaç Kültü. R. Liebich'e[26] göre, Kuzey Almanya'daki Çingeneler kimi ağaçları -ve bazı renkleri- kavim sembolü olarak kutsal kabul ederler. Eski Prusya'daki Çingeneler renk olarak siyah ve beyazı, ayrıca çam ağacını (ya da kuşburnu çalısını), Yeni Prusya'dakiler yeşil ve beyazı, yine "mayıs ya da yortu ağacı" diye bilinen kayın ağacını; Hannover'dekiler ise siyah, mavi ve altın renkleri ile üvez ağacını kutsal kabul ederler. Üvez ağacının kutsal kabul edilmesinin nedeni, söylenceye göre bir Çingene kralının bu ağacın altına gizlenerek kendini takip edenlerden kurtulmuş olmasıdır. Yine Liebich (s. 55), ölü gömüldükten sonra mezarının üstüne kavimce kutsal kabul edilen bir ağacın dikilmesi biçimindeki Çingene geleneğinden söz eder. Daha başka bir kaynakta rastlanmadığından, bu geleneğin ne kadar eskiye dayandığı ve gerçek olup olmadığı kesinlik kazanmamaktadır. Buna karşın, Çingenelerin en eski mitolojik tasarımları arasında →"Tüm-Tohumlar-Ağacı" (*save sumbeskro kašt*) tasarımı yer almaktadır. Yeryüzündeki bütün bitkilerin kaynağı bu ağaçtır ve ona bakmak bile insanı gençleştirmektedir. Bir →Yılan, ağacın köklerini ağzında tutmakta, dalları ise göğe ulaşmaktadır. Ağacın tepesinde şimşekler çakmaktadır. Bu şimşekler, orada bulunan şifalı bitkileri çalıp, bunları →Nivašilere götürür, onlar ise bu bitkileri →Kadın Büyücüler'e verirler.[27] Transilvanya'daki Çingenelere ait bir söylenceye göre, bir

26 R. Liebich, s. 38.

27 Wlislocki, Worship of Mountains [Dağa Tapınma], s. 165.

ülkenin halkı her yıl yaptığı gibi besiye çekip süslediği bir öküzü yılbaşında nehre atmayıp, →şeytan'ın tavsiyesine uyarak kendileri yemiş. Sonuç, büyük bir kıtlıktır. Bunun üzerine yaşlı bir adam, dini bütün bir insana yol gösterir ve onu nehrin dibinde bulunan bir kapıdan geçirerek üzerinde Tüm-Tohumlar-Ağacı'nın bulunduğu bir çayıra götürür. Bu dini bütün insanın, yeni bir ekim için oradan tohum almasına izin verilir.[28] -Eğer ufak bir söğüt ağacı bir çam ağacı ile "evlendirilecek", yani yan yana toprağa dikilip kırmızı bir ip [gövdelerine] dolanacak olursa, Noel gecesi Tüm-Tohumlar-Ağacı'nı görmek mümkün olur.[29] Bu iki ufak ağacın ertesi gün yakılıp, küllerinin "kadınların doğurganlık gücünün arttırılması amacıyla kullanılması", bunun Hindistan'daki aynı ayinle doğrudan bir bağlantısı olduğu konusundaki şüpheleri neredeyse ortadan kaldırmaktadır.[30] Muhtemelen ilk insan çiftinin kökeninin ağaçlara dayandığı (→Dünya'nın Yaratılışı...) biçimindeki sözlü gelenek de ağaç evliliği ile ilişkilidir.

---

28 Wlislocki, Vom wandernden Zigeunervolke [Göçer Çingene Halkı Üzerine], s. 146.
Wlislocki, Märchen und Sagen [Masallar ve Söylenceler], no. 7.

29 Wlislocki, Worship of Mountains [Dağa Tapınma], s. 166.
Wlislocki, Globus LIV, 1888, s. 348.
Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 137-141.

30 Bkz. J. Boulois, La caducée et la symbolique dravidienne indo-méditerranéenne, de l'arbre, de la pierre, du serpent et de la déesse-mère [Hint ve Akdeniz Bölgesindeki Dravid kökenli ağaç, taş, yılan, deniz tanrıçası sembolleri ve kaduseia (Yunan tanrısı Hermes'in elinde taşıdığı asa, çev.)], Paris 1939, s. 19: "par toute l'Inde, on marie des arbres pour avoir des enfants" [Bütün Hindistan'da, çocuk sahibi olmak için ağaçlar evlendirilir]; (*arasānikkāl*) töreninin betimlenmesi, s. 21.

→Dağlar...

Alako. Geçen yüzyılın ortalarında yaşlı bir Çingene, rahip Eilert Sundt'a, Norveç Çingene kavimleri arasında yaygın olan bir öğretiyi anlatır. Öğretiye bu biçimiyle başka hiçbir kaynakta rastlanmamıştır. Ancak Sundt'un[31] belgelediği üzere, "daha sonra yapılan inceleme, gözlem ve araştırmalarda öğretiyle ilgili neredeyse bütün ayrıntıların doğruluğu ortaya çıkmıştır". Buna göre yüce Tanrı (*baro devel*, →Tanrı), Çingeneler henüz ana vatanları Assaria'da Assas kentinde yaşarken, oğlu Dundra'yı "onlara gizli yasalarını bildirmesi ve bir kitap haline getirmesi için insan kılığında yer yüzüne yollar -bu gizli yasalara Tatarlar bugün de dünyanın her yerinde riayet ederler" (→Lanet). Görevini tamamladıktan sonra Dundra göğe yükselerek krallığına, yani aya yerleşir ve o günden beri Alako (Fince *Alakuu* "küçülen ay") diye anılmaktadır. Düşmanları olan Hıristiyanlar ve Türkler, onu krallığından uzaklaştırmak için hiç durmadan uğraş verirler; işte o zaman ay küçülür; fakat kılıç ve mızrakla saldırınca da, yeni ayın uçları birdenbire çıkıverir ve ay yeniden dolunay oluncaya kadar büyür. Bunun üzerine ormandaki ağaçların arasında bulunan Tatarlar diz çöker ve günün birinde kendilerine nihai zaferi kazandıracak ve Türkler tarafın-

31 A. v. Etzel, Vagabondenthum und Wanderleben in Norwegen [Norveç'te Gezginlik ve Göçer Yaşamı], Berlin 1870, s. 40-43.
E. Sundt, Beretning om Fante-eller Landstrygerfolket i Norge, Kristiania 1852, s. 105.

dan kovulmuş oldukları vatanlarına geri götürecek olan o yüce Zafer Tanrısı'nı överler. O, ölülerin ruhunu yukarıya (ay) krallığına götürür (bkz. →Ölüler Ülkesi). Kavimlerin reisleri, Alako'nun avuç içi büyüklüğünde bir resmini bulundururlar. Alako bu resimde, sağ elinde bir kalem ve sol elinde bir kılıç tutan, ayakta duran bir adam olarak betimlenmektedir. Kavimlerin yaz ortasında yaptıkları toplantı sırasında, Alako'nun bu resmi önünde yeni evlenmiş çiftler takdis edilir ve çocuklar vaftiz edilir. Öğretinin açıkça pagan, Hıristiyanlık karşıtı özelliğine rağmen - çünkü Alako yer yüzünde Türkler ve Hıristiyanlarla savaşmıştır ve bugün hâlâ Beng (→Şeytan) ve Gern'in (Hz. İsa) amansız düşmanıdır- Tanrı'nın oğlunun yer yüzüne inmesi ve tekrar göğe yükselmesi biçimindeki bu hiç de pagan olmayan motif, eski bir ay kültünün (→Ay) Çingenelerin apokrif Hıristiyan sözlü geleneği (→Çingene İncili) ile kaynaşmasına işaret etmektedir. Ayrıca, nihai zaferiyle seçilmiş halkı (→Firavun altında bkz. "Birinci Dünya") kurtaran Mesih tasarımı da pek görmezden gelinemez. Tanrı'nın sıfatı olan *Dundra* sözcüğü belirsizdir ve başka hiçbir belgede de bulunamamıştır. Hz. İsa için kullanılan *Gern* sözcüğü, belki de Çingenece'deki *gero* "mutlu" sözcüğünün (Hıristiyanlık'taki anlamıyla Yunanca ἱερός dan türeme) yanlış duyulması ya da yanlış okunması sonucu ortaya çıkmıştır.[32]

32 S. Wolf, sözlük madde no. 874.

Altın Çağ = Birinci Dünya. →Giriş; Tanrı; Firavun Efsanesi; Tufan; Dünya'nın Yaratılışı.

Ana. →Kešali; Hastalık Cinleri; Loḫoličo.

Antropojeni. →Dünya'nın Yaratılışı...

Ateş. Rahip T. Gjorgjević'e göre, ateşe Sırbistan'daki Çingenelerce büyük değer verilmektedir, bu nedenle de ateş kirletilmemelidir.[33] Bayan Blunt, Türkiye'deki Çingenelerin konakladıkları her yerde her zaman yanan bir ateşin bulunduğundan söz eder.[34] Ateş kişileştirildiğinde, "Ateş Kralı", →Yer ve Gök'ün oğlu olarak karşımıza çıkar.

Ay. Aya tapınma, özellikle Norveç'deki Çingenelerin Alako-Kültü'nde (→Alako) mitolojik bir biçimde karşımıza çıkmaktadır.

Transilvanya'daki Çingenelere göre, Ay Kralı →Yerin ve Göğün beş oğlundan biri ve →Yıldızların babasıdır. Orta büyüklükteki dağların kökeni ona dayanmaktadır (→Dağ Kültü). Güney Macaristan'daki göçer Çingenelere ait bir masalda, Ay Kralı'nın iki kızından söz edilmektedir.[35] Kızlardan biri, flüt çalan bir Çingeneye çaldığı melodiye karşılık olarak, nehrin derin sularından çıkarak gümüş bir flüt hedi-

33 EMU 7, 2. Bölüm (1906), s. 85.
34 W. R. Halliday, JGLS üçüncü seri, 1, s. 178.
35 Wlislocki, Volksdichtungen [Halk Yazını] VII, no. 34.

ye eder. Diğeri ise, kızkardeşi beklediği halde gelmediğinden ve buna kederlenerek öldüğü için flütçüyü bir kadına dönüştürür. Ancak →Sis Kralı'nın üç altın elması aracılığıyla, yeniden bir adama dönüşüverir. -Ayın büyümesini ve küçülmesini sağlayan, →Carana adındaki kuştur. -Ayın kutsal sayıldığına ilişkin izlere, sözlü gelenek açısından fakir sayılan Almanya ve İngiltere'deki Çingenelerde de rastlamaktayız.[36] Zanko'ya göre (bkz. **B. Çingenelerin Mitolojisi**), Çingeneler çok eski devirlerde aya ve güneşe bir tanrıya tapınırcasına tapınmışlardır. Kalderašlar yeni ayı (hilal), uğur getirdiği düşüncesiyle bir tür dua ile karşılarlar.[37]

Balık Adamlar. Her ikisi de kaynağını İncil'den alan Çingenelerin Firavun Efsanesi'nin bir Rus çeşitlemesinde, Kızıldeniz'in (burada "Karadeniz'in") dalgaları arasında gömülen firavunun birlikleri "Balık Adamlar"a (*mačune manuša*, yani *paš manuša*, *paš mače* "yarı adam, yarı balık") dönüştürülür. O günden beri de denizde yaşarlar ve zaman zaman da balıkçılara şöyle sorarlar: "Bizler ne zaman tekrar insan olacağız?" "Bilmiyoruz" cevabını aldıklarında da öfkelenerek, büyük bir fırtına çıkartırlar; "Yarın" cevabını aldıklarında ise yeniden dibe dalıp, "Tsyganka,[38] seni hapishanede geberesice" diye bağırırlar.

36 M. Block, Zigeuner [Çingeneler], s. 181.
E. O. Winstedt, JGLS, 8, s. 263.

37 Zanko, s. 27, 93.

38 "Tsyganka" (Rusça "Çingene kadın"), Firavun'un Yahudi karısının adıdır. JGLS üçüncü seri, 17, s. 130 (→Firavun).

Balık Adam -ve aynı biçimde deniz kızı- tasarımı, yukarıdaki olayın dışında Çingenelerce bilinmemektedir; demek ki bu durumda bu tasarım bir (Rus ?) halk inancına dayanmaktadır.

→Tufan.

Beng. →Şeytan.

Beş Başlı Adam. Transilvanya'daki Çingeneler, ormandan çıkagelen ve [günah olmasına rağmen, çev.] Paskalya günü demircilikle uğraşmakta olan bir Çingeneyi suç üstü yakalayan beş başlı bir adamdan söz ederler. Adam, Çingeneyi bu yüzden azarladığında, Çingene özür olarak, bakmakla yükümlü olduğu yedisi kör, yedisi sağır toplam on beş çocuğu olduğunu söyler. Bunun üzerine Beş Başlı Adam onu takdir eder ve adamın o an evde süpürge örmekle uğraşan karısının yanına gider. Kadına Paskalya'da çalışmanın doğru olmadığını söylemesi üzerine, kadın da kocasının verdiği cevabın aynısını verir. Beş Başlı Adam, onların bu sıkıntılarına çare bulacağına dair söz verir. Fakat buna karşılık sağlıklı olan en küçük çocuğun kurban edilmesini ister ve orada çocuğu boğazlayarak, pencereden dışarı fırlatır. İşte o anda yedi sağır çocuk, en küçük kardeşlerinin sokakta ağladığını işitir ve diğer yedi kör çocuk ise dışarı çıkarak, kardeşlerinin sağ salim olduğunu görürler.[39] -Beş başlılık motifi, Avrupa folkloru ve ma-

39 Wlislocki, Märchen und Sagen [Masallar ve Söylenceler], no. 31.

sal geleneğinde öylesine olağan dışıdır ki, bu Çingene öyküsünün kaynağını kesin olarak Hint tanrı öğretisinde aramak gerekmektedir. Hint tanrı öğretisinde, ileri gelen Hindu tanrılarından Śiva ve Brahmā beş başlı ya da beş yüzlü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu konuyla ilgili olarak onların mitolojisi, Çingene tarihi ile doğrudan bir paralellik göstermez.

Butyakengo. →Koruyucu Ruh.

Čarana. Urmen Kraliçesi Matuya'nın hizmetkârları olan, Çingene halk inançlarında geçen ürkütücü dev kuşlardır. Bu kuşlar, eğer her gece aynı kadının (bir Kešali'nin, →Kešali) göğsünden emebilirlerse 999 yıl yaşarlar. Čaranalar, yanılarak sekizinci sevgiliyi edinen (→Urmen) ve bu yüzden de mutsuz bir biçimde sararıp solan Urmenlere acır ve onların ölmelerini kolaylaştırırlar. Kemikleri sıyırırcasına bütün etlerini gagalarlar ve kemikler toprağa gömülüp yok olur gider. Etleri Urmen Kraliçesi'ne götürürler, o da bunları, Urmenlere hakaret eden insanların üzerine fırlatır. Bu etten yiyen insanlar ise çıldırırlar.[40] Čarana, →Ay'ın (→Yıldızlar'ın) büyümesini ve küçülmesini de sağlamaktadır.

40 Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 8.
Wlislocki, Am Urquell, Monatschrift für Volkskunde [Aylık Etnoloji Dergisi] 8, 1891, s. 134.
Wlislocki, Volksdichtungen [Halk Yazını], no. 40 ve 62.
Wlislocki, Masallar ve Söylenceler, no. 1.

Čaranalara dev gibi kaleler inşa edenler Urmenlerdir. Kalede, bir demir dolabın içine hapsedilmiş kara bir →Tavuk, Čarana'nın bir yumurta içindeki canını korumaktadır. Eğer birisi bu yumurtayı diğer yumurtalar arasından bulup kırmayı başarırsa, bu durumda Čarana ölür. Yok eğer daha başka bir nedenden dolayı ölecek olursa, demir dolap açılır, tavuk dışarı kaçar ve hiç sezdirmeden geceleyin bir kadının kucağına ufacık bir yumurta yumurtlayıverir. Kadın, yedi gün süren çok şiddetli sancılardan sonra, farkına varmadan ufacık bir Čarana dünyaya getirir. Böyle bir kadın daha sonra yalnız cüce doğurabilir. Küçük Čarana, şayet bir →Kadın Büyücü'nün idrarını içerse hızla büyüyüp dev bir kuş oluverir.

Cinler. →Čoḫano; Ḫagrin; Köpek İnsanlar; Hastalık Cinleri; Loḫoličo; Mulo; Nivaši; Phuvuš.

Čoḫano (ya da *čovaḫano*, dişil *-ni*, *čovaḫ*'tan türemiştir "büyü yapmak, sihirbazlık etmek", bkz. Wolf, sözlük madde no. 3521). Balkan Çingenelerince vampire verilen addır, yani kendi bedenine yeniden dönen ve geceleri insanları korkutan bir ölünün ruhudur.[41] →Mulo'dan her zaman kesin olarak ayırt edilemez,[42] fakat kesin olan bir şey vardır ki, o da Čoḫano'nun vampir düşüncesinin çok yaygın oldu-

41 Bkz. A. Petrović, JGLS üçüncü seri, 16, s. 17-19.
T. P. Vukanović, JGLS üçüncü seri, 36, s. 125; 37, s. 21; 38, s. 44.

42 Örneğin Zanko, s. 26, no. 50.

ğu Balkanlar'daki halk inançlarına dayanıyor olmasıdır.[43] Orta Avrupa'da yaşayan Çingeneler arasında bu sözcük yalnızca "sihirbaz, büyücü", dişil "cadı, büyücü" anlamına gelmektedir.[44]

Cüceler. (*Čignomanuš*, Doğu Avrupa dillerinde *tikno* "küçük" için kullanılan *čigno* ve *manuš* "insan" sözcüklerinden türemiştir.) Bunlar başparmak büyüklüğünde erkek ve kadınlar olup, mağaralarda yaşarlar ve büyük hazinelere sahiptirler. Kış aylarını ahırlarda geçirir ve ineklerin memelerini emerler, fakat aynı zamanda süt verimini de ikiye katlarlar.[45] Wlislocki'nin, yabancı bir etkinin mevcut olabileceği yolundaki görüşünün doğru olması burada, Mašurdalo'da (→Devler) olduğundan daha akla yatkındır, çünkü cüceler yalnızca Transilvanya'daki bir Çingene kavmi tarafından bilinmektedir.[46] Ancak *Čignomanuš* ("Liliput"), en azından Polonya'daki Çingenelerin inandığı varlıkların listesinde yer almaktadır.[47]

Çingene İncili. Tanrısal Oğul'dan, yani Kalderašların *sunto del*inden ya da daha başka kavimlerin *tikno devel*inden ("küçük Tanrı", →Tanrı) "Traditions"da söz edilmektedir: O Sinpetra'nın, yani Tanrısal Baba

43 Ayrıca bkz. Mitoloji Sözlüğü, c. II, Eski Avrupa, Dizin: "Vaïdilas", "Vampir", "Wiedergänger".

44 Wolf, a.g.e.

45 Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 27.

46 Wlislocki'de geçen iki Čignomanuš-Öyküsü, Halk Yazını VII, no. 30 ve 31 tipik birer cüce masalıdır.

47 Zieliński, EMU III (1893), s. 251.

ile Meryem Ana'nın oğludur. Meryem Ana'nın iki kızkardeşi daha vardır ve üçünün de adı Meryem'dir. Porsaïda'da[48] yaşarlar. (Rumence "Noel" anlamına gelen ve Zanko tarafından Aziz Yusuf ile özdeşleştirilen) Cretchuno'nun karısı olan ikinci Meryem, onun [Tanrısal Oğul'un] yalnızca vaftiz anasıdır. Üçüncü Meryem ise, çarmıhın önünde duran kişidir. Sinpetra, birinci Meryem'in etrafında devamlı üç güvercinin uçuştuğunu farkedince, kendi nefesini (*duko*) içine çekmeye hazır olup olmadığını, ona bu güvercinler aracılığıyla peş peşe üç kez sordurtur. Üçüncü seferde kabul eder ve bunun üzerine hamile kalır. İkinci Meryem'in de yardımıyla bebek ahırda dünyaya gelir ve samanların içinde bir yatağa yatırılır. Aynı anda, onun yıldızı olan *Netchaphoro* gökyüzünde yükselir, "c'était son reflet, son émanation, son coeur, son signe, et pas seulment son signe mais quelque chose de lui" [Bu onun yansıması, şuası, yüreği, işareti, fakat sadece işareti değil, aynı zamanda ona ait olan bir şeydir]. Cretchuno, bebegin vaftiz anası olan karısı Meryem'in bebeğe dokunduğunu ve böylece kirlenmiş olduğunu söyler ve o hiddetle karısının iki elini keser. Ancak Meryem, bebeğe yeniden dokunur dokunmaz, elleri eski halini alıverir. Ellerindeki iktidarı yitirmekten endişe duyan Yahudiler, Netchaphoro gökyüzünde yükselince bütün çocuklarını öldürürler. Öldürülen çocukların →Yıldızlar'ı sönüp kaybolur ve Sunto Del'in yıldızı tek başına gökyüzünde kalır. Yahudi-

48 İnsanlığın söylensel ilk vatanı, bkz. Firavun.

ler ona daha pek çok eziyet ederler, fakat o ölmez. Son olarak onu diri diri gömerler, fakat o, mezarının üstünde duran kayayı devirir ve Sinpetra ile birlikte, hükümdarlığını sürdürdüğü gökyüzüne yükselir.[49] Hz. İsa'nın çilesini ve çarmıha gerilerek öldürülmesini görmezden gelen Yeni Ahit'in bu özetini, "Traditions"un yayıncıları haklı olarak "monofizitik" bir Hıristiyanlığın ifadesi olarak değerlendirmişlerdir.[50]

"Yakup'un ilk Yeni Ahit"iyle, tek olmakla birlikte, dikkate değer bir örtüşme, Çingene İncili'nin kökeni hakkında bir ipucu sunuyor olmasıdır. "Dinsel ayinler sırasında da kullanılan ve doğu Hıristiyanları tarafından sıkça iman tazelemek için okunan ve İncil'e alınmayan bu kitapta"[51] Salome, Hz. İsa'nın doğumundan sonra, bir bakirenin çocuk doğuramayacağını öne sürer (bkz. →Sara Kültü'nde geçen Maria Salomäa). Hz. Meryem'in hamile olup olmadığını elleriyle tespit etmeye çalışırken, eli yanıp kül olur, ama çocuğa dokunduktan hemen sonra eli yeniden yerine gelir. Ayrıca Aziz Yusuf'a, kutsal bakireyi koruma görevinin, halkın Tapınak'ta toplanan bütün dul erkeklerinin biraraya getirilmiş asaları arasından çıkıp, yalnızca Aziz Yusuf'a görünen bir güvercin tarafından verilmiş olması, Çingene İncili'ndeki tebliğ

49 Zanko IV, 1-49.

50 Zanko, s. 65-68. Eine Konversion "to a very early form of Christianity, perhaps by some, heretical sect" [J. Rákóczi, "ilk dönem Hıristiyanlığın sapkın bir mezhebine" geçildiğini tahmin etmektedir, JGLS üçüncü seri, 40, s. 124.

51 W. Michaelis, Die apokryphen Schriften zum Neuen Testament [Yeni Ahit Üzerine Apokrif Yazılar], s. 72.

sahnesini belirgin bir biçimde andırmaktadır. Zanko'nun incelediği metne benzer olarak, bu ilk Yeni Ahit'te anlatılan Hz. İsa öyküsü, Herot'un zulmüyle birdenbire sona erer.[52]

Çingene Laneti, Lanet. Çingene lanetinin özel bir gücü olduğuna dair bir korku vardır. Dolayısıyla Çingenelerin yaşadığı ülkelerin halkları, bu lanetten korkmak gibi batıl bir inanç geliştirmişlerdir. Çingenelerin kendi aralarındaki duruma gelince, Wlislocki'nin[53] sıraladığı gibi, alınan birçok değişik koruma tedbiri, Çingenelerde lanetlemenin ne kadar büyük bir önemi olduğuna işaret etmektedir. Çingenelere göre, toplum dışı konumlarının nedeni, atalarının işlemiş olduğu bir suçtan dolayı lanetlenmiş olmalarıdır. En eskiye dayanan söyleni K. Berovici[54] aktarmaktadır. Söylen, Çingenelerin kökenlerinin Hindistan'da olduğuna işaret etmektedir. -Sözde- aile içi bir cinsel ilişkiden dolayı, bir kavim, liderini ve taraftarlarını kovar. Büyük bir büyücü, bu kovulanları korkunç bir biçimde lanetler: Sonsuza dek yeryüzünde dolaşıp dursunlar, geceledikleri bir yerde ikinci bir kez konaklamasınlar, su içtikleri bir kaynaktan bir ikinci kez içmesinler, bir yıl içinde aynı nehirden iki defa geçmesinler. Ensesti gerçekleştiren çiftin adı Tschen ve Gan'dır.[55] Daha başka sözlü

52 Bkz. a.g.e. Michaelis'deki metne, s. 73-95.

53 Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], V. Bölüm.

54 Berovici, The Story of the Gypsies [Gypsielerin Öyküsü], New York 1928, s. 25.

55 Bkz. →Firavun, Türkçe çeşitlemesi.

gelenekler, Eski Ahit (→Firavun Efsanesi) ve Yeni Ahit'e (→İstavroz; Kutsal Aile) işaret eder. Kutsal Aile'nin barınma isteğinin reddedilmesine ilişkin öykü, bir başka ögeyi de içermektedir. Buna göre, Çingenelerin anaerkil yasaları, bir lanetin sonucu olarak ortaya çıkmıştır. "Les Mages ordonnèrent que nous, les Roms, ne pourraient plus porter le nom de leur père, mais prendraient le nom de leur mère." [Büyücüler, bundan böyle biz Romların baba adını değil, anne adını almamızı emrederler]. Ataerkil yasaları olan halkların içinde yaşadıklarından, kendilerinin sahip oldukları anaerkil yasaları dışarıya karşı mümkün olduğu ölçüde gizler, onu bir lanet olarak görürlerdi.

Zanko'nun çalışması, baştan sona "malédiction" [lanet] konusunda serzenişler içerir. Wlislocki'nin[56] anlattığı Çingenelerin kökeni konusundaki söylende de (→Tatula), Çingenelerin tarihi bir lanetle başlar.

Çingene Vaftizi. Bu geleneği bugün de koruyan kavimlerde, doğum çadırda ya da arabada yapılmaz, bilakis -hangi mevsim ve hangi saatte olursa olsuntenha bir yerde, eğer mümkünse bir akarsuyun yakınında gerçekleştirilir. Anne ve yeni doğan bebeği bu suda yıkanır. Bu, sadece akan bir suyun bütün kirleri ve zararlı şeyleri yıkayıp temizleyebileceği biçimindeki yaygın inançla örtüşen bir gelenektir.[57]

56 F. de Ville, Tsiganes [Çiganlar], s. 71.
Bkz. Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 52.

57 F. de Ville, Tsiganes [Çiganlar], s. 99.

Anne, bebeğini suya daldırırken, katı bir tabuya tabi olan bir ismi sessizce telaffuz ederek ilk vaftizi yapar. Bu isim kimse tarafından kullanılmamalıdır, hatta baba bile bu ismi bilmemelidir. Bu gizli isim kötü cinlerin, özellikle de ölüm meleğinin aldatılmasına yarar, çünkü böylece Azrail çocuğu yanına çağıramaz. Bu gizli ismin "bedensel, ahlaki ya da totemci bir nitelendirme"[58] olduğuna inanılmaktadır.

Sadece Çingenelerin kullanmaya hakkı olan ve Gadje'nin huzurunda telaffuz edilmeyen bir ismi, çocuğa onun vaftiz ana babası takar. Çingenelerin kavim yasalarına göre, vaftiz ana babanın özel bir değeri vardır.

Sonra da, Çingenelerin bulunduğu ülkenin gelenek ve yasalarına göre vaftiz ve isim takma merasimi yapılır.

Dağlar, Dağ Kültü. Transilvanya'daki Çingenelerin inancına göre dağlar, (→Yer ve Gök'ün (kadın ve erkeğin) boşanmaları sırasında göğün ortak çocuklarından üçünü, yani Güneş, Ay ve Rüzgar Kralı'nı beraberinde götürmesiyle oluştu: Bu üçü yerin elbisesine tutundu, fakat sonra bırakmak zorunda kaldılar ve elbisenin yukarı çekilmiş olan eteklerinden dağlar oluştu. Toprak ana, çocuklarına daha yakın olabilmek için bu dağları geri almadı, fakat zirvelerine, çocukların elbisesini yırtıp parçalamasına engel

58 Clébert, Die Zigeuner [Çingeneler], s. 184.

olmak için periler ve cinler yerleştirdi (Kešali; Urmen).

Bunlardan yalnızca →Güneş Kralı'nın oluşturduğu dağlar kutsal diye kabul edilir. Bu dağlardan yedisi oldukça heybetlidir; etki alanları içinde olup biten her şey olumlu bir biçimde sonuçlanıp şans getirdiğinden, bunlar "Şans Dağları" diye de anılmaktadır. Ancak hiç kimse bunların hangileri olduğunu bilmemektedir. Fakat o günden beri göğün yeri, daha doğrusu yerin elbisesini öpmesine yalnızca bu dağlar üzerinde izin verilmektedir. Bu kutsal dağların zirvelerinde, mehtaplı gecelerde →Urmenler dans eder; eteklerinde olağanüstü şifalı kaynaklar bulunur. Bu dağların bazılarında dört gözlü dişi köpek (→Köpek) dolaşır. Kutsal dağların küçümsenmesi ve pisletilmesi halinde mutlaka acı bir biçimde intikam alınır. Kutsal dağlar, içi boş olup kendilerine tecavüz etmiş olan ve şimdi yılan ve kuşa dönüştürülmüş olarak paha biçilmez hazineleri bekleyen ölüleri saklarlar. Vahşi doğadaki hayvanlar Güneş Kralı'nın koruması altında bulunduklarından, Çingeneler avladıkları hayvanların kemik, pençe, saç ve dişlerini Güneş Kralı'nı yatıştırmak için kutsal dağa gömerler. Çingeneler, kışın konaklayacakları yerin mümkün olduğunca kutsal bir dağın yakınında olmasına özen gösterirler ve "Tüm-Tohumlar-Ağacı"nı (→Ağaç Kültü) görebilmek için orada Noel gecesi ağaç evliliği geleneğini yerine getirirler.

Ay Kralı'nın oluşturduğu dağlar orta büyüklüktedir; cuma akşamları orada cadılar toplanırlar.

Rüzgar Kralı'nın oluşturduğu dağlar en yüksek olanlarıdır; bunlar yaşayan insanların yaptığı gibi, eğlenmek için sık sık vadiye inen ölülerin oturdukları yerlerdir. Kötü insanların, ancak birer kara kediye dönüştürülmüş olarak "Kedi Dağı"nda uzun yıllar geçirdikten sonra ölüler diyarına girmelerine izin verilir[59] (→Ölüler Ülkesi).

Devler. Wlislocki (*maš*"et" ve *murdalo* "katil" sözcüklerinden oluşan) Mašurdalo'yu, insanlar tarafından aldatılıp elinden hazineleri çalınabilen aptal ve saf bir dev olarak betimlemektedir. Ormanlarda, ıssız yerlerde yaşar; eti çok sevdiği için, insan ve hayvanlara pusu kurar. Mašurdaloların karıları ve çocukları vardır, fakat ara sıra [insanoğlu] kadınları da kaçırırlar. Her Mašurdalo'nun bir →Tavuk'u vardır ve bu tavuğun yumurtaları sahibinin hayatını korumaktadır. Dolayısıyla bir Mašurdalo'yu öldürmek isteyen bir kişi, önce onun tavuğunu öldürmelidir. -Bir masala göre Güneş Ana, Mašurdaloların Büyük Ana'sıymış.[60] Wlislocki, *Mašurdal*oların yalnız üç kavim ta-

59 Wlislocki, Worship of Mountains [Dağa Tapınma], s. 211-219 ek ayrıntılar. "Kedi Dağı" için ayrıca bkz.: Wlislocki, Volksdichtungen [Halk Yazını] VII, Märchen [Masallar], no. 42.

60 Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 26-27.
Globus LIV, s. 349. 4. dipnot.
Ayrıca bkz. [Mašurdalo-Märchen] Mašurdalo-Masalları: Volksdichtungen [Halk Yazını] VII, no. 19, 20, 50.

rafından bilindikleri ve bu kavimlerin her üç yılda bir Alman yerleşim bölgelerini de ziyaret ettikleri gerçeğinden hareketle, Alman halk masallarında yer alan devlerin bu Çingenelere esin vermiş olabileceğine inanmaktadır (bkz. →Cüceler).[61] -A. Petrović'e Sırbistan'daki Çingeneler tarafından anlatılan "orman insanı" (*vošesko manuš*) muhtemelen aynı yaratıktır. O, saçları dağınık, dağlardaki mağaralarda yaşayan, konuşamayan, yalnızca anlaşılmaz birtakım sesler çıkarabilen bir dev olarak betimlenmektedir. Bir koyun postunun üstünde uyur ve Çingenelerin evlerini merak ettiğinden geceleri köye iner. Çok güçlüdür, fakat bir köpek tarafından kolayca bozguna uğratılabilir.[62] -Zanko'da, Grouya adındaki dev, medeniyet getiren biri olarak karşımıza çıkmaktadır. O, babası Novaca'nın tavsiyesinin aksine, "Büyük Kent"e (Zanko'ya göre İstanbul Boğazı'nda bulunan *baro grado*ya) medeniyet getirmeye karar verir. Fakat daha önce öylesine sarhoş olur ki, öfkeli kent sakinleri kendisini ele geçirip bir kuyuya atmayı başarırlar. Ancak kendi kanıyla yazmış olduğu bir pusulayı, bir karganın yardımıyla babasına ulaştırır. Babası oğlunu kurtarır ve birlikte korkunç bir katliam yaparlar. Sonunda kentin şaşkın hükümdarı, kent halkından geriye kalanları uygarlaştırması (*civiliser*) için ona izin vermek zorunda kalır.[63] -Boba adındaki devin öyküsü ise bir çeşitleme olduğu izle-

61 Volksglaube [Halk İnancı].
62 JGLS üçüncü seri, 16, s. 20.
63 Zanko, s. 120-123.

nimi uyandırmaktadır. Boba çok büyük bir ağaçla kraliyet sarayını yerle bir eder, kralın kol ve bacaklarını koparır, vücudunu bir atın peşinde sürükletir, kraliçeyle evlenir, kendini kral ilan eder ve sonra kenti "uygarlaştırır".[64]

Dünyanın Yaratılışı, İnsanoğlunun Yaratılışı ve İlk Günah. Transilvanya'daki Çingeneler şunu anlatırlar: Günlerden bir gün Tanrı, büyük suyun içine bir değnek atar. Değnek büyür ve koca bir ağaç oluverir. Bu ağacın altında oturan şeytan ise, Tanrı'yı selamlar. Birlikte dokuz gün boyunca suyun üstünde dolaştıktan sonra, Tanrı dünyayı yaratabilmek için şeytandan, denize dalıp dipten kum getirmesini ister. Tanrı ona, adını söylemek suretiyle bunu başarabileceğini söylediğinden, şeytan kendi adını söyler. Fakat kum ısınır ve onu yakar. Bu şekilde dokuz gün boyunca kum çıkarmaya çalışır ve bu arada öylesine yanar ki, kapkara olur. Nihayet kendi adını söylemeden denizin dibinden kum çıkarır ve Tanrı bu kumdan dünyayı yaratır. Şeytan, ağacın altında yaşamak istediğinden Tanrı'yı kovmaya çalışır, fakat büyük bir boğa gelir ve onu beraberinde alıp götürür. Ağaçtan yere et parçaları düşer ve yaprakların içinden insanlar fırlar.[65] →Yer ve Gök daha sonra ancak birbirinden ayrılmıştır. -Zanko (bkz. **B. Çingenelerin Mitolojisi**)

64 Zanko, s. 123-124.

65 Wlislocki, Märchen und Sagen [Masallar ve Söylenceler], no. 1 (s. 1-2). Ayrıca bkz. Volksglaube [Halk İnancı], s. 1.
J. Bloch, Les Tsiganes [Çiganlar], s. 85.

şunu anlatır: Tanrı (*Phuro Del Sinpetra*, →Tanrı), vaktiyle şeytanla birlikte deniz kenarına iner. Şeytan, suyun derinliğini öğrenmek üzere öne atılır, dibe dalar ve pençelerinde toprakla tekrar yukarı çıkar. Tanrı ona, bundan iki figür (*statuettes*, Çing. *popusha*), yani erkek ve kadını yapmasını emreder. Şeytan bunu da başarır ve Tanrı ondan bu figürleri konuşturmasını ister. Ancak bu kez şeytan onun emrini yerine getiremez ve yenilgiyi kabul etmek zorunda kalır. Tanrı, asasını figürlere doğru uzatır ve o anda yerden iki ağaç bitiverir. Bunlar, dallarıyla figürlere arkadan sarılırlar. Bunun üzerine figürler canlanır. Bunlar, *Damo* ve *Yehwa* adını taşıyan ilk insanoğullarıdır. Tanrı asasını tekrar kımıldatır ve bu kez ağaçlardan birinde elma ve diğerinde armut biter. Erkeğe armutları ve kadına elmaları yedirtir. Yılan (*sap*), kadının elmaları yemesini engellemek ister (!). Kadını zaptedebilmek için, Tanrı bunu yılana ifade eder. Fakat sonra Tanrı →Yılan'ı kovar ve kadın elmalardan yer. Meyveler, biçimlerinden dolayı her ikisinde, diğer cinse karşı bir istek uyandırır ve Tanrı onlara sevişmelerini buyurur. Kadın, birinci ve ikinci sevişmenin ardından her defasında "encore" [daha çok] der. Tanrı bir üçüncüsüne daha müsaade eder, "car il n'y a rien de bien sans la croix et il faut trois pour faire la croix" [Çünkü haç olmadan hiçbir şeyin değeri yoktur, ancak haçın olması için üç öge [Teslis: baba, oğul ve kutsal ruh] gereklidir, çev.]. Fakat kadının üçüncü sevişmeden sonra da "encore" [daha çok] diye bağırması üzeri-

ne, Tanrı kızarak onu ebedi doyumsuzluğa mahkum eder.[66]

Özde eski ve milattan önceye dayanan bu söylen ögeleri için, Hindu sözlü geleneğinde herhangi bir koşutluk mevcut değildir. Fakat Hint Aborigen Kavimlerinin mitolojisiyle olan tek tük benzerlikler görmezden gelinemez. Korkularda ilk insan Tanrı'nın emriyle denizin dibine dalıp, dünyanın yaratılışı için gerekli toprağı getirmek zorundadır.[67] Aynı kavimde, ayrıca iki tanrıdan daha söz edilir. Bunlardan biri (*Mahadeo* ya da *Guru Maharaj*) beş tane çok ufak insan yaratır, fakat onlara hayat verme işini diğerine (*Bhagwam*) bırakmak zorunda kalır.[68] Barela-Bhilalalarda, *Velubai* balçıktan bir insan yaratmayı başarır, fakat bu insan söylensel bir kartal olan *Ruma Juma Gorole* tarafından iki kez tahrip edilir ve ancak üçüncü seferde hayatta kalır.[69] Yaratılışı sekteye uğratan, daha doğrusu yaratıklarına Tanrı gibi hayat ve konuşabilme becerisi veremeyen şeytan motifi, Hindistan'ın dışında da çok yaygındır.[70] Özellikle Zanko'da, topraktan yaratılan insan öykü-

66 Zanko, s. 23-26.

67 Bkz. Matthias Hermanns, Die religiös-magische Weltanschauung der Primitivstämme Indiens [Hindistan'daki İlkel Kavimlerin Dinsel-Büyüsel Dünya Görüşü] (1966), c. II, s. 60.

68 A.g.e., s. 61.

69 Bkz. E. Stiglmayr, The Barela-Bhilala and their Songs of Creation [Barela-Bhilalalar ve Yaratılış Ezgileri] (= Acta ethnologica et linguistica no. 20, 1970), s. 58-61, s. 175.
Ayrıca bkz. aynı ciltte İlkel İnsanlar.

70 Bkz. S. Thompson, Motif Index of Folk-Literature [Halk Yazını Motif Dizini] (1955) I, A63 ve A1217.

süyle yapay bir biçimde eklemlenmiş olan, insanın ağaçlardan yaratılışı öyküsünün yalnızca Hindistan'ın dışında koşutlukları vardır.[71] Ne var ki, ağaç evliliği (→Ağaç Kültü) ile olası bir bağlam oluşturması, yine de bu öykünün Hindistan kökenli olduğuna işaret etmektedir. Eski Ahit'in etkisi, Zanko'da özellikle ilk insanların isimlerinden belli olur. Bu isimler Zanko'da, gariptir ki İslam dinindeki (Arapça) biçimleriyle karşımıza çıkarlar (*Ádam* ve *Yahwah*). Havva'nın elmaları yemesini engellemeye çalışan yılanın ortaya çıkışı ise pek başarılı bir biçimde temellendirilememiştir. Elmayı yedikten sonra ortaya cinsel arzunun çıkması ise, eski bir öge olabilir.

Fallus'a Tapınma. Sırbistan'daki Çingeneler, cinsel organların uğur getirdiğine inanırlar. Onlara göre cinsel organlara el atmak, kötüye gitmekte olan bir olayın olumlu yola girmesini sağlar. "Penisini yiyim" anlamına gelen *hav co kar*, daha önceleri yeminlerin en ciddi ve en bağlayıcı olanıymış.[72] Felaketlerden koruması amacıyla çalıdikeninden yontulmuş bir fallusu evde bulundurma ve sıkıntıyla karşılaşıldığında ona dua etme biçimindeki gelenek, bu geleneği ortaya çıkarmış ve incelemiş olan A. Petrović'e göre, Sırp halkında görülen belirgin benzerliklere rağmen Çingene kökenlidir.[73] Gerek Güney Slavon-

71 Ayrıca bkz. Wörterbuch der Mythologie [Mitoloji Sözlüğü] II, Cermenler, s. 32; Finliler, s. 283.

72 JGLS üçüncü seri 16, s. 20-25 ("Fallus aşkına ..." diye başlayan yemin biçimi, Eski Ahit'te de geçer), ör. Musa 1, 24, 2 ve 47, 29).

73 A.g.e. 18, s. 124-128.

yalıların, gerekse Çingenelerin tasarımlarında çivi, fallusun yerini almaktadır. Dolayısıyla Çingene halk inançlarında çivinin önemli bir yeri vardır. Tabut ve istavroz çivilerinin özel bir anlamı bulunmaktadır. Örneğin, Kuzey Macaristan'daki Çingenelerde, gelin kocasının iktidar gücünü artırmak için yatağa gizlice çivi çakar.[74]

Firavun. Çingenelerin kökenini, İsrailoğulları'nın Kızıldeniz'i geçişi (Musa 2, 14) sırasında yok olmaktan kurtulan Mısırlılara dayandıran Firavun Efsanesi, farklı çeşitlemeleriyle Doğu Avrupa'daki bütün Çingene kavimlerinde mevcuttur, dolayısıyla da pagan dinlerinden gelen mirasın yanı sıra, Çingenelerin en eski ortak sözlü geleneklerinin arasında sayılmalıdır. Çingeneleri →Kutsal Aile ile ilintilendiren tıpkı diğer çok daha yeni hikayeler gibi, bu efsane de Çingenelerin Mısır'la bağlantılı adlarını ve yazgılarını İncil kökenli sözlü geleneklerle açıklamaya çalışmaktadır. Zanko'nun (bkz. **B. Çingenelerin Mitolojisi**) oldukça ayrıntılı olan Fransızca aktarımını kısaca özetleyecek olursak: Birinci Dünya'da, Pharavono Pharavunure Çingene kavminin lideriydi ve tıpkı Sunto Abraham (Aziz İbrahim), Sunto Moïshel (Aziz Musa), Sunto Cretchuno (Aziz Yusuf) ve Sunto Yacchof (Aziz Yakup) gibi Suuntselerden biri, yani vaktiyle yalnız Çingenelerden oluşan insanlığın büyük atalarından biriydi. Pharavono büyük güç kazanmış ve *Horachai* adıyla anılan ("*Turco-Juifs et*

74 Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 106.

Chrétiens [Türk Yahudileri ve Hıristiyanları]) Sinpetra kumandasındaki diğer kavimlere savaş açarak, *Porsaïda*'yı, yani o günkü dünyanın, daha doğrusu Kutsal Topraklar'ın merkezini ellerinden almak istiyordu. Taraflar Duneria'nın iki kıyısında karşı karşıya geldiklerinde, Pharavono karşıya geçip geçemeyeceğini görmek için bir ok atar. Ancak Duneria çok geniştir. Bunun üzerine, düşmanı Sinpetra'nın, Tanrı'nın bizzat kendisi olduğundan habersiz, Tanrı'ya (Phuro Del) şu sözlerle yakarır: *"Par le pouvoir du Del pour moi! Par la force du Del pour mes chevaux!"* [Tanrım, atlarıma güç ve bana da bu işin üstesinden gelebilme gücü ver]. Ardından, Pharavono hiçbir engelle karşılaşmadan Duneria'yı geçer, Sinpetra ise adamlarıyla Tuz Denizi'ni geçerek geri çekilir. Pharavono Tuz Denizi'nin kıyısına ulaşınca Tanrı'ya bir kez daha yalvarıp yakarır, fakat bu kez sözlerinde kibir ve gurur vardır: "*Par mon pouvoir à moi et par la force de mes bêtes!*" [Tanrım, kendi gücümle ve atlarımın gücüyle bu işin üstesinden geleyim]. Sinpetra ona denizin içinden bir geçit açar ve Pharavono geçide girince Sinpetra kollarını kavuşturup, ansızın büyük bir fırtına koparak [denizin içindeki] geçit dalgaların altında kapanıverir ve Pharavunureleri yutar. Dalgaların arasından Pharavono, Sinpetra'nın yanıbaşında bir mağarada duran taştan bir puta doğru ellerini açar, fakat bunu fark eden Sinpetra bir yıldırımla putu yok eder. Sadece birkaç Pharavunure kurtulmayı başarır ve *Zagrebo*'ya ulaşır. Burası, onların

sonradan tüm dünyaya yayılacakları merkez olacaktır. İşte o zamandan beri, onların soyundan gelenler durdurak bilmeksizin bütün dünyada dolanıp durmak zorundadırlar.[75]

Firavun Efsanesi'nin bir çeşitlemesinde, hayatta kalan topal bir kadın →Şeytan'a bir erkek ve bir de kız çocuğu doğurur. Bu çocuklar, Çingenelerin ataları-dır.[76] Başka çeşitlemelerde ise, hayatta kalanlar bir kaz tarafından denizin karşı kıyısına geçirilir,[77] üstelik Aziz Basilius da kurtarıcılarıdır.[78] -Sırbistan'daki Çingenelerin, İslam dinindeki biçimiyle *Firavun* diye adlandırdıkları Firavun'un, başka çeşitlemelerde kendi babasını öldürdüğü[79] ya da Tanrı'ya benzemek için yüksek bir kulede yaşadığı ve davul çalarak göğü gürlettiği ve bir elekten su dökerek yağmur

75 Zanko, s. 28-35.

76 Bkz. P. Tihomir Gjorgjević, JGLS üçüncü seri, 13, s. 28 (altı değişik Sırpça çeşitleme).
A. Petrović, JGLS üçüncü seri, 19, s. 112 (Sırpça).
H. Carnoy ve J. Nicolaïdes, Folklore de Constantinople [Konstantinopolis Folklorü](= Collection Intern. de la Tradition, c. XII-XIII), s. 14 (Türkçe, erkek kardeş Çin ve kızkardeş Guian'ın birleşmeleri sonucunda Çinguianeler doğar; Tufan söyleni yer almamaktadır; kardeşler arasındaki ensestin nedeni şeytandır; şeytanın amacı bir büyü makinesini çalıştırmaktır).
W.R. Halliday'in Mrs. Blunt alıntılaması, JGLS üçüncü seri, 1, s. 174 (aynı sözlü gelenek).
Petrović a.g.e. (2. aktarım).

77 Gjorgjević a.g.e., s. 27.
EMU VIII, II. Bölüm, s. 83.

78 Gjorgjević EMU VIII, II. Bölüm, s. 83, 84, 85 (Sırpça ve Rumence) = JGLS üçüncü seri, 13, s. 27.

79 Petrović a.g.e..
Gjorgjević EMU VIII, II. Bölüm, s. 82.

yağdırdığı[80] söylenegelir. İncil'deki öyküyle benzerlik gösteren bir Rusça aktarımda ise, Tsyganka adında bir Yahudi olan Pharavono'nun karısı, zulme uğrayan İbranileri (ya da Yahudileri) desteklediği için zalim kocası tarafından dokuz kilidi olan bir hapishaneye atılır. Hz. Musa'yı, halkıyla birlikte Kutsal Topraklar'ı araması için sıkıştırır. İkiye ayrılmış olan denizin içinde yaşamlarını yitiren Mısırlılar →"Balık İnsanlar"a dönüşürler.[81] Tsyganka daha sonra bu dokuz kilidi kırar ve uzun bir yolculuktan sonra Besarabya'ya ulaşır ve orada bir erkek çocuğu doğurur. Bu oğul bir Moldavyalı ile evlenir ve bu evlilikten olan çocukları sayesinde Çingenelerin atası oluverir. -Firavun Efsanesi'nin yayılmasına katkıda bulunan bir husus ise, Firavun adının bütün Çingene lehçelerinde *phar-*, *pharav-* "ayırmak" sözcüğünü çağrıştırmasıdır. Macaristan ve Transilvanya'da yaygın olan ve *pharoves* "ayırıyorsun" sözcüğüyle başlayan Çingene şarkısı, Pott'un tahmin ettiği gibi, Çingenelerin Mısır'daki yurtlarını anımsatan acıklı bir ezgi olmayıp,[82] düpedüz müstehcen bir anlama sahiptir.[83]

Güneş Kralı. →Yer ve Gök'ün oğullarından biridir. Güneş Kralı, ritüel hazırlıkların ardından bir dileği yerine getirebilir, fakat aynı zamanda bir kehanette de bulunabilir. Çingeneler, "Dil Taşı" olarak da ad-

80 M. Hasluck JGLS üçüncü seri, 16, s. 117 (Arnavutça). Petrović a.g.e. (Sırpça).

81 A. Gjermano, JGLS üçüncü seri, 17, s. 130-132.

82 ZDMG 3 (1849), s. 327.

83 Wlislocki, ZDMG 51 (1897), s. 485-498.

landırdıkları bir "Yıldırım Taşı" (→Rüzgar Kralı) bulabilirler. Bu taş bir kutsal emanet olarak, kavim içinde miras yoluyla kuşaktan kuşağa geçer. Bu taş eğer bir Şans Dağı'nın (→Dağ Kültü) üstünde bulunursa,[84] felaket ve hastalıkları önleyebilir ve gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra kehanet taşı olarak, "dünyadaki her şeyi gören" Güneş Kralı'nın görüşünü dile getirebilir. →Sis Kralı ile giriştiği bir güç denemesi sırasında onun, annesini kaçırması üzerine, Sis Kralı'yla sürekli bir düşmanlık içinde yaşar.[85] - Transilvanya'daki Çingenelere ait bir masalda, yaprakları ufak yıldızlardan, çiçekleri ise ufak aylardan oluşan ve Güneş Kralı'nın imparatorluğunda bulunan bir Güneş Ağacı'ndan söz edilir. Güneş Kralı, bu ağacın bir dalını tek gözlü bir insana hediye eder ve o da bu dal ile ülkesinin insanlarına ölümsüzlük kazandırır.[86]

Ḫagrin. Bir tür cin olup, sarımsı renkte oklu kirpi biçimindedirler. Boyları yarım metreyi, enleri ise bir karışı bulur. Ḫagrin, uyumakta olan hayvanlara, özellikle de henüz yeni yavrulamış olan hayvanlara eziyet eder. Sırtlarına binip, üstlerine çişini yapar ve böylece iltihaplı çıbanların oluşmasına yol açar. Kötü Urmenlerin en sevdiği hayvandır.[87] -Transilvanya'daki

84 Wlislocki, Worship of Mountains [Dağa Tapınma], s. 215.
Inneres Leben [İç Dünya], s. 63-75.

85 Wlislocki, Märchen und Sagen [Masallar ve Söylenceler], no. 9.

86 A.g.e. no. 8.

87 Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 11.
Wlislocki, Festgebräuche der transilvanischen Zeltzigeuner [Transilvanya'daki Göçer Çingenelerin Şölen Adetleri] (Globus LIV, 1888, s. 347).

göçer Çingenelerden olan Ašani kavmi, kendi kökenini bir Ḫagrin'e dayandırır: Ḫagrin, gebe bir ineğin sırtına binmiş olarak, çocuğu olmayan bir adamın rüyasına girer ve ona ineği kesmesini, eti yakmasını, küllerini karısına vermesini ve ineğin derisi üstünde karısıyla birlikte yatmasını tavsiye eder. Kadın, bütün gün gülmekten başka bir şey yapmayan bir kız çocuğu (Çing. *ašani* "gülen kız") doğurur. Kız, zengin bir kocaya varır, ancak kocasının kırık bacağına da gülünce, çocuklarıyla birlikte evden kovulur. Böylece Ašani kavminin annesi oluverir.[88] *-Ḫagrin*, **ḫargrin*in bozulmuş biçimi olabilir ve Pencapça *kāḍērnā* "kirpi" sözcüğünün önceki biçimi olan Skt. **kaṇṭakaraṇa* sözcüğüne dayanabilir (Turner, sözlük madde no. 2671). Ayrıca, karşılaştırınız Assam. *kẽṭelā* "oklu kirpi" < Skt. *kaṇṭaka* "diken" sözcüğünden türeme Mi. *kaṁṭaïlla* "dikenli" (Çing. *karo*, *kanro*). Dolayısıyla bu tasarımın kaynağı Hindistan'dır.[89]

Hastalık Cinleri. Dokuz Hastalık Cini, Periler Kraliçesi Ana'nın Loḫoličo-Kralı ile olan evliliğinden olmuştur (→Kešali; Loḫoličo). Hastalık Cinlerinin tek tek isimlerini Wlislocki'nin zamanında artık sadece Türkiye ve Sırbistan'daki Çingeneler bilmekteydi; Macaristan ve Transilvanya'daki Çingenelerse onla-

88 Wlislocki, Volksdichtungen [Halk Yazını] VII, no. 32 (Ḫagrin, Üç-Kardeşler-Masalı'nda yılan biçimindedir).
Bkz. "Yılan" için A2.
Zieliński'de Lehçe, s. 251 (belki "Şeytan" anlamında).

89 Wlislocki, Volksdichtungen [Halk Yazını] VII, no. 5.

rın adlarını bilmiyorlardı. Galiçya ve Rusya'daki Çingeneler ise farklı olarak, ana babalarının başşeytan ve sekiz ayaklı bir keçi[90] olduğunu belirtmişlerdir. Bu keçi, her ayağından bir cin ve dokuzuncusunu da kuyruğundan doğurmuştur. Bu dokuz cini dünyaya gelişlerine göre şu biçimde sıralayabiliriz:[91] 1- *Melalo* ("Kirli"). Koyu gri tüyleri ve keskin pençeleri olan iki başlı ufak bir kuş biçimindedir. Uçarken etrafına zehirli, uyuşturucu bir sis yayar ve böylece insanların üstüne hastalık, yokluk ve kederin çökmesine yol açıp insanları çılgınlık, cinayet ve hırsızlığa iter. 2- *Lili* ("Balgamlı"). Melalo'nun kızkardeşi ve karısı olup, onunla çok sayıda ufak cin dünyaya getirmiştir. Ufak sümüksü bir balık görünümünde olup, "balgamlı hastalıklara" (grip, ingin, dizanteri) yol açar. Ana onu, cinsel ilişkiye girmeden önce, içinde bir balık pişirilmiş olan eşek sütünü kocası onun karnına doldurduktan sonra dünyaya getirdi. 3- *Thulo* ("Şişko"). Ufak, dikenli bir küre biçiminde olup, hamile kadınların karnına sızmakta ve büyük acılar çekmelerine yol açmaktadır. Vaktiyle Loḫolič̣o-Kralı, Melalo'dan kendisiyle düşüp kalkabilmek için Ana'yı uyutmasını istemişti. Melalo, kralın bu isteğini, onun bütün hamile kadınları avlayan bir çocuk yapacağına dair söz vermesine karşılık yerine getirmiş ve krala bir geyikböceği ve bir yengeç yemesini önermişti. Bunun üzerine de Thulo dünyaya gelmişti. Daha bebekleri dünyaya gelmeden bütün

90 Bkz. Hastalık Cinlerinin dokuzuncusu ve en korkuncu olarak bilinen, sekiz başlı ve yılan kuyruklu Poreskoro.

91 Bkz. 5-10. Resimler (**E. Resimlerin Listesi**), Çingenelere ait çizimler.

hamile kadınların ölmeleri üzerine, Kešaliler kraliçeleri Ana'dan Thulo'yu ortadan kaldırmasını rica ettiler. Ana ise Thulo'yu ortadan kaldıracağına, ona da eziyet etsin diye Melalo'nun karısı Lili'nin yanına yolladı. Bunun üzerine Melalo, annesinden bir kız çocuğu daha doğurmasını ve hamile kadınları rahatsız etmemesi için onu Thulo ile evlendirmesini rica etti. İşte bu kızın adı Tharidi idi. 4- *Tharidi* ("Ateşli"). Ufak, sık tüylü bir kurtçuk görünümünde olup, hamile kadınların karınlarında birkaç →Saç teli bırakarak, onların ateşlenmelerine yol açar. Fakat erkek kardeşinin yaptığı gibi onları işkence yaparak öldürmez. Tharidi, sayısız cinin annesidir.[92] 5- *Šilali* ("Soğuk"). Sayısız ayakları bulunan beyaz bir fare biçiminde olup, "soğuk titreme nöbeti"ne yol açar. Šilali, Melalo'nun annesini kızdırmak için, babasına annesinin yemeğinin içine önceden üstüne tükürmüş olduğu ölü bir fare koymasını söylemesi üzerine dünyaya geldi. Ana hastalanır ve su içer. Ağzından bin ayaklı beyaz bir fare çıkar. Ana'yı hararet basar, fakat farenin vücudunun üzerinden geçmesiyle birlikte üşümeye başlar. Bunun üzerine çocuğunu kovar ve onu lanetleyerek, dünyanın her yerine soğukları yaymaya mahkum eder. Šilali kendine bir koca arayarak dünyayı dolaşır durur. Erkek kardeşi Melalo'nun kendisini doğumundan ötürü alaya alması üzerine, gizlice onun bütün çocuklarını hastalandı-

92 Thulos ve Tharidis'in eril ve dişi cinsel organları olarak yorumlanması (V. Areco, Das Liebesleben der Zigeuner [Çingenelerin Aşk Yaşamı], 1909, s. 103), bizce bir zorlamadır ve bağlamdan kopuk olarak W.'nin yazdıklarından keyfi bir biçimde aktarılmıştır.

rır. Çok geçmeden diğer kardeşlerinin de peşine düşer ve böylece insanlar huzur içinde yaşamaya başlar, çünkü artık hiçbir cin yuvasından dışarı çıkmamaktadır.[93] 6- Bunun üzerine Melalo, üzerine işemesi ve sonra da karısına yedirmesi için babasına sarmısak verir. Babası söyleneni yapar ve bir süre sonra Ana'dan *Bitoso* ("Oruçlu") adında bir oğlu dünyaya gelir. Bu çocuk daha sonra Šilali ile evlenir ve onun kocası olur. Bitoso çok başlı bir kurtçuk olup, baş ve mide ağrısına, öksürük ve iştahsızlığa yol açar. Sorkulo adındaki oğlu ise baldırlarda kramp oluşmasına neden olur. 7- *Lolimišo* ("Kırmızı Fare"). Bir fare biçiminde olup kırmızı renktedir. Uyuyan insanların vücudunun üzerinden geçerek cilt hastalıklarına yol açar. Aynı biçimde Lolimišo da, Melalo'nun annesine, çocuklarına olan hiddetinden ötürü şiddetli bir egzama başgösterince, yaralarını farelere yalatmasını tavsiye etmesiyle, onun teşviki üzerine ortaya çıkmıştır. Hikayenin geri kalan kısmını Wlislocki "ahlaki nedenlerden ötürü" aktarmamıştır. 8- *Minčeskre* ("Kadının Bacak Arasından Gelen"). Geceleri tüylü bir böcek biçiminde uyuyanların üzerinden geçerek, frengi ve cerahatlı yumrulara yol açar. Çok sayıdaki çocuğu cilt hastalıklarına neden olmaktadır. -Melalo, kardeşlerinin ailelerinin gittikçe kalabalıklaştığını fark edince, annesine dokuz gün boyunca dizlerine kadar bir gübre yığınının içine

93 Bu konuda bilgi veren bir Sırp Çingene, şu tuhaf eklemeyi yapar: "Ve bunun üzerine insanlar yine sevindiler, çünkü Hz. İsa dünyaya gelmişti ve artık hastalıklar yok olacaktı! İşte hal böyleydi ve bu, insanlar için iyi, ama kötüler (kötü ruhlar) için kötüydü.

gömülmesini tavsiye eder. Annesi onun bu dediğini yaptıktan sonra Melalo tarafından uyutulur. "Bunun üzerine bokböceğinin ufak bir kurtçuğu Ana'nın karnına (*minč* = vulva) girer ve böylece Ana, insanlar çoğalmasın diye hep fenalıklar yapan *Minčeskre*'yi dünyaya getirir." 9- *Poreskoro* ("Kuyruklu"). Öyle çirkin bir görünümü vardır ki, doğumu sırasında Loḫoličo-Kralı olan babası bile korkar. Poreskoro bir er dişidir ve kendi kendine çiftleşmektedir. Dört kedi başı, dört köpek başı, bir kuş vücudu ve bir yılan kuyruğu vardır, toprağın altında yaşamaktadır. Çocuklarıyla beraber veba, kolera ve daha başka salgın hastalıkları yaymaktadır. -→Kešaliler, kraliçelerini nefret etmekte olduğu evlilikten kurtarmak için Loḫoličo-Kralı'na bir pasta verirler ve onun bu pastayı yemesinin ardından Poreskoro dünyaya gelir. Kralın Ana'yla olan evliliğinden doğan Poreskoro, gerçekten de onların boşanmalarına yol açar (→Loḫoličo). Pastanın içinde, ölüler diyarına bekçilik eden -→Köpeklere ait birkaç →Saç teli bulunduğundan, "Poreskoro'nun dört köpek başının ilkiyle yaladığı kişi ölmekte, dört kedi başının ilkiyle dokunduğu bir kimse ise bir daha asla eski sağlığına kavuşamamaktadır".

Çingeneler özellikle cinsel eylemleri, insani bedenselliğe ait olguları söylensel olarak imgeleştirmek için kaygısızca kullanırlar. Dolayısıyla bu durum, çingenelerin, dokuz Hastalık Cinine ilişkin öykülerin söylen yaratmaya yönelik imgelemlerinin uç

noktasındaki bir örneğini oluşturmalarına yol açar. Bu tasarımların Çingenelerin düşünce yapılarında ne kadar derinlere kök salmış olduğunu, onların burada daha ayrıntılı bir biçimde ele alamayacağımız hekimlik yöntemleriyle olan iç içeliği göstermektedir. Örneğin, akıl hastalarının sırtını güneş henüz doğmadan bir saksağanın beyniyle ovarlardı, çünkü akıl hastalığına neden olan Melalo'nun bizzat kendisi, annesinin bir saksağan beyniyle uyutulmasının ardından dünyaya gelmişti; frengili Çingeneleri ise, Minčeskre'yi dünyaya getirmeden önce vaktiyle Ana'nın gömüldüğü gibi bir gübre yığınına gömerlerdi vs.[94]

İstavroz. Çingene dilinde (Hıristiyanlık inancındaki anlamıyla da) istavroz için kullanılan *trušul* sözcüğü, *devel* "Tanrı" (→Tanrı) sözcüğünün dışında, etimolojik olarak doğrudan Hindu mitolojisine işaret eden tek şeydir. Bu sözcük, Śiva'nın üç çatallı asasını nitelendiren Skt. *Triśūla*dan türetilmiştir.[95] Dikkat çeken bir husus ise, bir *trušul*un dört yıldız simgesinden biri olarak kavim reisinin *nijako* diye bilinen asasının üzerinde de bulunuyor olmasıdır.[96] -Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesinde kullanılacak çivileri hazırlama görevinin bir Çingeneye verildiği, onun ise dördüncü çiviyi sakladığı ya da çaldığı, dolayısıy-

94 Wlislocki, Inneres Leben [İç Dünya], s. 1-28.
Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 19-21; ayrıca s. 160.

95 Bkz. Turner, sözlük madde no. 6058.

96 Zanko, s. 93.
J. P. Clébert, s. 142-153.

la iki ayağı için tek bir çivi kaldığı yolundaki hikaye çok yaygındır.[97]

Kader Kadınları. →Urmen, Ursitory.

Kadın Büyücüler. Transilvanya'daki Çingeneler tarafından *čovali* ya da *lače romni*, *gule romni* ("İyi Kadın") diye bilinirler. Çingenelerin inancına göre, doğaüstü özellik ve güçlere sahip kadınlar bulunmaktadır. Ancak bu kadınlar, bunları çok farklı biçimlerde kazanmış olabilirler. Kimi kadınlara bu doğaüstü özellik ve güçler miras yoluyla kalmıştır. Peş peşe yedi kız çocuğu dünyaya geldiğinde, yani arada hiçbir erkek çocuğunun doğmaması şartıyla, yedinci kız çocuğu sıradan ölümlülerin sahip olmadığı güçlere vakıf olarak doğar. Örneğin, gömülü hazineleri, hatta ölülerin ruhlarını bile görebilir. Annesi tarafından sağaltım ve büyü sanatları konusunda bilgilendirilir -örneğin →Tatula tohumu ve yılan organlarından nazarlık yapmak, ilaç imal etmek, cin kovmak, hava şartlarına hükmetmek ve hastalıkları tedavi etmek- ancak asıl gücüne, üç kız çocuğu dünyaya getirdikten sonra ulaşır. Kendisi ve kendinden

97 Zanko, s. 115 (Kalderaš).
Wittich, Blicke in das Leben der Zigeuner [Çingenelerin Yaşamına Bakış], s. 58 (Alman Sintiler).
E. O. Winstedt, JGLS yeni seri, c. 8, s. 263 (Rumence'de Kazancı-Çingene).
D. W. Picket ve G. A. Agogino, JGLS üçüncü seri, c. 39, s. 73 (Rusça'da Çingene, Kalderaš).
Clébert, Les Tziganes [Çingeneler], s. 6 (Makedonca'da Çingene).
Halliday'in Passow alıntılaması, JGLS üçüncü seri, c. 1, s. 175 (Yunan halk türküsü).

sonraki kuşak için büyü yapma gücünün azalmadan aynen kalması için, bir kadın büyücü, anne, kızkardeş ve kızının ölümü halinde, birtakım katı kurallara uymalıdır. Kadın büyücü her şeyden önce, "ruh, içinde banyo yapsın diye"[98] ölünün ayakları dibine konulan suyu içmek zorundadır, aksi takdirde ölü, büyü yapma gücünü ebediyen beraberinde götürür.

Artık yaşlanmakta olan kadın büyücüler, →Ölüler Diyarı'na yapacakları o zahmetli yolculuğa hazırlanmaya başlarlar. Tırmanmak zorunda oldukları kayalara tutunabilmek için, el ve ayak tırnaklarını uzatırlar. Olağanüstü bilgi ve gizemli beceriler kazanmanın diğer yolu da, →Phuvuš ya da →Nivašilerle düşüp kalkmaktan geçmektedir. Bunlar, kadın büyücülere bu büyü sanatlarını öğretmek zorundadırlar, yoksa kadın büyücüyle girdikleri gizli cinsel ilişkinin ölümcül sonuçlarından kurtulamazlar. Bu kadın büyücülerden çok korkulur, çünkü bundan böyle vücutlarında bir →Yılan taşırlar ve yılan, kadın büyücüye hakaret eden bir kimseyi sokup öldürebilmektedir. Bu tür bir kadın büyücünün ölmesi halinde, vücudundaki yılan, Nivašilerin içinde yaşadıkları unsur olan suya, yıldırım biçimi alarak girer.

Kavim Söylenleri. →Ḫagrin; Kešali; Tatula; Firavun Efsanesi; Phuvuš.

98 Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 51-56.

Kešali. Wlislocki, ipeksi saçlarından ötürü (*keš* "ipek" ya da Skt. *Keśa* "saç"? sözcüğünden türeme) *kešali* adını taşıyan orman ve dağ perileri hakkındaki inanca, sadece "Tuna Boyları, Transilvanya ve Güney Rusya'daki Çingene kavimlerinde" rastlamıştı. Ancak bu inancın Polonya'da da mevcut olduğu tespit edilmiştir.[99] Bu periler, içinde bulunduğumuz yüzyılın daha başlarında İngiltere'deki Çingenelerce *kešalgo* adıyla bilinmekteydi.[100] Bu periler, →Sis Kralı'nın kızlarıdırlar ve üstünde yaşadıkları yüksek kayalıklardan aşağıya →Saç'larını ta uzaklara kadar vadi ve geçitlerde dalgalandırırlar. Böylece sis oluşur ve -saçları bitlendiğinde ise- dolu yağar. Kış aylarını ulaşılmaz kayalıklardaki mağaralarda geçirir ve ancak ilkbaharda tekrar ortaya çıkarlar. Guguk kuşunun bunu müjdelediğine inanılır. Tıpkı "iyi Urmen"lerde olduğu gibi, bir Kešali yalnız t e k b i r adamı sevebilir; kendisinin seçtiği bu adamı yukarıya yanına çekebilmek için geceleyin altın bir halatı aşağı sarkıtır. Kešali'nin bu beraberlikten bir çocuğu olur, fakat doğduktan hemen sonra ölür. Bir süre sonra adam da ölür. Kešali, kederinden dağların daha yukarılarına kaçar ve sisten oluşan elbisesi siyah bir renk alır (→Dağlar, Dağ Kültü). Kešalilerin ancak bakire oldukları sürece insanlarla arası iyidir. Hakarete uğradıklarında çok acı bir biçimde intikam alır-

99 V. K. R. von Zielinski, EMU III (1893), s. 251.

100 Ch. F. Payne, JGLS üçüncü seri 36, s. 113, (*Keshalgo* biçiminde yazılan) *kešalgo* sözcüğü, belki de çoğul biçimi *kešalia*, **kešalya*nın yanlış duyulması ya da yanlış okunması sonucu ortaya çıkmıştır.

lar. Kešali, elinden tuttuğu bir çocuk için, çocuğun boynunda kırmızı bir çizgi biçiminde görülecek olan kırmızı bir şans ipi dokur, ya da ona kendi saçından dokuduğu küçük bir elbise giydirir. Elbise öylesine ince dokunmuştur ki, insanlar onu göremezler, fakat elbise, bu hediyeyi alan çocuğa "şans elbisesi" olarak yaşamı boyunca uğur getirir.

Kešalilerin kraliçesinin adı Ana'dır.[101] Onun →Loḫoličo-Kralı ile olan evliliğinden dokuz →Hastalık Cini dünyaya gelmiştir. Güney Rusya'daki Çingenelerin geleneklerine göre, Kešaliler doksan dokuz yaşına bastıklarında Loḫoličo-Kralı ile olan bir anlaşma uyarınca kraliçeleri tarafından Loḫoličolara teslim edilirler. Loḫoličolar ise onlarla önce cinsel ilişki kurar, sonra da onları yerler (Wlislocki, Volksglauben, s. 22). Balkanlar'daki Çingenelere göre, periler anne olduktan sonra bir yıl içinde kendi kendine yok olurlar.[102]

Transilvanya'daki göçer Çingenelere ait bir efsaneye göre, bu efsanenin kısaltılmış bir biçimine Polonya'daki Çingenelerde de rastlanmaktadır, babasının ölümünden sonra erkek kardeşi tarafından kovulan Leile adındaki prenses, ormanda açlıktan ölmek üzereyken bir Kešali'den üç tel saç alır ve bunun üzerine bir oğlan doğurur. Kešali daha sonra erkek kardeşinin adamları tarafından öldürülür, oğlu ise

101 Bkz. ahşap figür 4. Resim (**E. Resimlerin Listesi**).
102 Wlislocki, Volksglauben [Halk İnancı], s. 11.

kurtulur ve Leile-Kavmi'nin atası olur.[103] -İngiltere'deki Çingeneler, *kešalgo*ların "sisin kızları" olduğuna inanırlar. Bunlar, kendilerini "peri dilinde" çağırmasını biliyorsa, yolunu şaşırmış bir Çingeneye doğru yolu gösterebilirler.[104]

Koruyucu Ruh. Sırbistan ve Türkiye'deki göçer Çingeneler, *butyakengo* ("çok gözlü") adında ve her insanın vücudunda yaşayan bir koruyucu ruha inanırlar. Bu ruhlar, çeşitli işaretlerle insanları yaklaşmakta olan bir tehlikeye karşı uyarabilirler. İnsanları hastalandıkları zaman terk eder ve ancak o kişi iyileştikten sonra geri dönerler. Bu ruhlar insanı sağ kulağından terk eder ve sol kulağından tekrar vücuduna geri dönebilirler. Geceleri insanın vücudundan dışarı çıkar ve o kişinin malını mülkünü korurlar. Bu ruhlar, ölmüş birinin "ruhunun bir parçasıdır". Ruhun bu parçası yeryüzünde kalır ve geride kalan kişinin vücuduna yerleşir. Bu ruh, babadan en büyük oğula, anneden en büyük kıza ve büyükbabadan babanın en büyük ikinci oğluna geçer (→Ruh Göçü). Beklenmedik bir kısmet karşısında *butyakengo*ya bir "Şans Dağı"nın üstünde (→Dağ Kültü) kurban kesilir.[105]

Köpek. Köpeğin, özellikle de beyaz köpeğin, Çingenelerin folklor ve mitolojilerinde önemli bir yeri vardır.

103 Zieliński a.g.e., s. 250.
104 Payne a.g.e.
105 Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 43-47.
Inneres Leben [İç Dünya], s. 18 ve 64.

Deyim yerindeyse, bu beyaz köpek bir Çingeneye bütün yaşamı boyunca, ta ölünceye kadar eşlik eder, hatta onu öldükten sonra da korumaya devam eder. Her Çingene grubu, eceli gelen bir kimseyi yalayarak "ruhun vücudu terk etmesini sağladığından, dolayısıyla da ölümü kolaylaştırdığından", beyaz bir köpeği kendilerine eşlik etsin diye besler. Kadın büyücü, yılan tozu üstüne yapışsın diye, beyaz bir köpeğe ölüm döşeğinde yatan hastanın topuklarını yalatır. Beyaz köpekler, Rüzgar Tanrısı'na ait kutsal →Dağlar'ın tepesinde bulunan Ölüler Ülkesi'nin bekçisidirler.[106] Bu "Şans Dağları"nın bazılarında (→Dağ Kültü), özellikle de Transilvanya'da Momorod ile Alamãs arasındaki dağda, havlamaları sık sık ta uzaklardan işitilen dört gözlü dişi köpek yaşamaktadır. Eğer bu köpek bir dereden su içerse, uzun süre yağmur yağar. Sabahleyin bu köpeğin dışkısına basan bir kimsenin başına talih kuşu konar. Genellikle yavrularından birini, yeni yavrulamış sıradan bir köpeğin yavruları arasına katar ve böylece diğer köpeğin yavruları da tıpkı kendi yavruları gibi uğur getiren ve gözlerinin çevresinde siyah halkalar bulunan kar beyazı birer köpek oluverirler.[107] -İndra'nın bekçi köpeği olan ve bütün köpeklerin anası kabul edilen Saramā ve onun dört gözlü yavruları, yani Sārameyalar hakkındaki eski Hint efsanesi ile arasında

105 Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 43–47.
İnneres Leben [İç Dünya], s. 18 ve 64.

106 Wlislocki, Inneres Leben [İç Dünya], s. 280.

107 Wlislocki, Worship of Mountains [Dağa Tapınma], s. 213.
Ayrıca bkz. Sagen und Märchen [Söylenceler ve Masallar] no. 15.

bir ilişki olabileceği yolunda Wlislocki'nin[108] bulunduğu tahmini, Güney Macaristan'da yaşayan göçer Çingenelere ait bir masal desteklemektedir.[109] Masalda, bir kavim reisinin kızı bir kont tarafından kaçırılır ve büyük bir nehrin ortasında bulunan bir mağaraya hapsedilir. Kızın dört gözlü beyaz bekçi köpeği, onun Çingene sevgilisini sırtına alıp yüzerek nehri geçer, kontu parçalar ve mağaradaki genç kızı kurtarır. Rigveda'da (X, 109) İndra, dişi köpeği Saramā'yi, ineklerini alıp bir mağaraya gizlemiş olan haydut Panilerin yanına yollar. Saramā'nin yolda Rasā Nehıri'ni geçmesi gerekmektedir ve nehir, üzerinden bir köpeğin atlayacağı endişesiyle ona kendi rızasıyla geçit verir. İki Sārameya'nın, Ölüm Tanrısı Yama'ya ait bekçi köpekleri olduğu düşüncesi, dağların ölülerin ikametgahı olduğu ve beyaz köpeklerin onlara bekçilik yaptığı biçimindeki Çingene tasarımıyla uyuşmaktadır. Çingenelerin, dört gözlü dişi köpeğin su içmesiyle yağmurların geldiğine olan inançları, Saramā'nin nehri geçerken karşılaştığı geçide işaret etmektedir. Köpeğin su içmesiyle yağmurların gelmesi, bize Paṇi-Öyküsü'yle büyük benzerlik gösteren Vala-Efsanesi'nde, İndra'nın mağaradan ardı sıra "inekleri" ve "suları" kurtarmasını anımsatmaktadır. Efsanenin[110] bir düzyazı biçiminde, Paṇilerden rüşvet olarak süt alan Saramā, yanlarına gelmekteki asıl amacını onlara söyler ve döndüğün-

108 Wlislocki, a.g.e.

109 Wlislocki, Volksdichtungen [Halk Yazını] VII, no. 56.

110 Bkz. H. Oertel, Journal of the American Oriental Society XIX, s. 96.

de inekleri bulamadığını iddia eder. Fakat İndra onu öyle bir döver ki, içmiş olduğu sütü kusar ve İndra'nın kendisi süt izini takip ederek, Paṇileri bulur ve inekleri serbest bırakır.

Köpek İnsanlar. Köpek İnsanların (Çing. *juklanuś*; *juklo, jukel* "köpek" + *manuś* "insan") vücutları bir insan vücududur, fakat başları bir köpek başıdır. Sihirbaz ve cadılar, "vaktiyle iyi ve dürüst birer insan olan kendilerini cin türü birer varlığa dönüştürmüşlerdir". Gruplar halinde dağlarda yaşar ve *Loḫoličo*larla ezeli bir düşmanlık içindedirler. Onlarla geceleri ormanlarda gürültülü patırtılı bir kavgaya tutuşurlar. Köpek İnsanlar insanların iyiliğini ister ve yardımseverdirler. →Saç'larının bir teli bütün hastalıkları iyileştirmektedir. Büyük hazineleri vardır ve ayrıca →Sis Kralı'nın üç altın elmasını nöbetleşe korurlar. Bir Köpek İnsan, bir bakirenin vereceği bir öpücükle yeniden bir insan başına sahip olabilir.[111] -Köpek İnsanları temsil eden küçük figürler, Macaristan'daki Çingeneler tarafından birer büyü fetişi olarak kullanılmıştır.[112] -İngiltere'deki Çingeneler, "Juklanash"ların Urmenler ile akraba hava cinleri olduğuna inanırlar. Bunlar, insanları ölüm tehlikesi ve

111 Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 24-26.
Wlislocki, Volksdichtungen [Halk Yazını] VII, no. 25 ve 33 (Masallar).

112 Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 105.
Wlislocki, Amulette und Zauberapparate der ungar. Zigeuner [Macaristan'daki Çingenelere Ait Nazarlıklar ve Büyü Yapma Araçları] (Globus c. LIX, Braunschweig 1891, no. 17, s. 260). Ayrıca bkz. 2. Resim (**E. Resimlerin Listesi**).

diğer tehlikelere karşı uyarırlar, ancak sadece kışları bu güce sahiptirler.[113]

Kutsal Aile. Çingenelerin yazgısını, sözde vatanları olan Mısır ile ilişkilendirme çabaları arasında →Sara Kültü ve →Firavun Efsanesi'nden başka, W.R. Halliday'a[114] göre Avrupa'da oldukça yaygın olan, fakat görünüşe bakılırsa pek Çingene kökenli olmayan şu sözlü geleneği de sayabiliriz. Buna göre, Çingeneler Mısır'a kaçmakta olan Kutsal Aile'yi konuksever bir biçimde karşılamadıklarından, belirsiz bir göçebe hayatına mahkum edilirler (→Lanet). Bu sözlü gelenek, Çingenelerin kendileri tarafından 1423 yılında Regensburg'da[115] dile getirilmiştir. İtalyanca ve Provans dilindeki eski şarkılarda, aynı bağlamda bir Çingene kadın henüz küçük bir çocuk olan Hz. İsa'nın falına bakar.[116]

Lanet ve Müjde. →Müjde.

Loḫoličo. Loḫoličolar kötü insanlar olup, →Şeytan'la bir anlaşma imzalamışlardır. Anlaşmadaki sürenin dolmasının ardından ise iğrenç, şehvetli, vücutlarının her yeri kıllarla kaplı, uzun kulakları ve çöp bacakları olan yaratıklara dönüştürülüyorlardı. Kolları, bir insanın kolundan iki kat daha uzundur. Bütün güçle-

113 Ch. F. Payne, JGLS üçüncü seri 36, s. 111.

114 JGLS üçüncü seri, 1, s. 177.

115 R. Partington, The Gypsy and the Holy Family [Gypsyler ve Kutsal Aile], JGLS üçüncü seri, 13, s. 10
F. de Ville, s. 70.

116 R. Partington, a.g.e., s. 7.

ri topuklarındadır. Eğer bir Loḫoličo'nun topuğundaki kıllar (→Saç) alevden geçirilecek olursa, onu bütün gücü terk eder ve ölür. Daha sonra şeytanlar onu yakar ve külünü, şeytanla bir anlaşma imzalamış olan daha başka adamların üzerine serper ve böylece onları birer Loḫoličo'ya dönüştürürler. Loḫoličoların karıları yoktur, kaçırmış oldukları genç bakireleri idrarlarıyla birer kısrağa dönüştürür ve sonra onlara cinsel ilişki sırasında ölünceye kadar işkence ederlerdi. -Loḫoličoların kralının bir çift kanadı vardır ve bir yerden başka bir yere rüzgar hızıyla gidebilmektedir. Periler Kraliçesi Ana'yla evli olup, kendisiyle olan evliliğinden dokuz →Hastalık Cini dünyaya gelmiştir. Ancak Loḫoličolar, bütün →Kešalilerini yiyeceğiz diye onu tehdit ettikten sonra, Ana bu evliliğe razı olmuştu. Üstelik evlendikten sonra da, onunla birleşmeyi inatla reddetmişti. Kral bu emeline ancak, karnı altın renginde bir kurbağanın tavsiyesine uyarak, onu bir saksağanın beyniyle uyuttuktan sonra ulaşabilmişti. Hastalık Cinlerinin dokuzuncusu olan Poreskoro'nun görünüşü onu öylesine korkutmuştu ki, "Ana'yla bir anlaşma yaparak, eğer 99 yaşına (diğer bir rivayete göre 999 yaşına) basan bütün Kešalileri kendi adamlarına teslim ettiği takdirde, bundan böyle onu terk edeceğini bildirmişti. Ana razı olmuş ve Loḫoličoların kralı onu sonsuza dek terk etmişti".

(Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 17; 21-24; Wlislocki, Inneres Leben [İç Dünya], s. 3-6; Wlislocki, Volksdichtungen [Halk Yazını] VII, no. 25, 26)

Mulo. Asıl anlamıyla *mulo*, "ölü" demektir (*mar-* "ölmek" fiilinin artık kullanılmayan geçmiş zaman sıfat fiili biçimidir). Daha sonra, geceleri insanları korkutan bir ölünün ruhu anlamında da kullanılmıştır.[117] En ayrıntılı betimleme, H. v. Wlislocki'nin Balkanlar'daki Çingenelerin tasarımları üzerine yaptığı çalışmasında bulunmaktadır: "Mulo, ölü doğan bebeklerden türeyen vampire benzer bir yaratıktır. 30 yaşına kadar büyümekte ve ancak ondan sonra 'ölüler diyarı'na geri dönmektedir... Vücudunda kemik yoktur ve her iki elinin ortaparmağı eksiktir, çünkü onları mezarda bırakmak zorundadır. Eski gücüne kavuşması için, arkadaşları onun bu parmaklarını her yıl kaynatırlar. Mulolar yükseklerde, dağlarda yaşar ve geceleri çıktıkları sefer sırasında çaldıkları hazinelere bekçilik ederler." Bir söylencede, Mulolar tarafından kaçırılmış olan iki bakire kızın →Tatula tohumu yardımıyla nasıl kurtulduklarından söz edilmektedir.[118] Zanko'da, Mulo kötü bir insanın gezgin ruhu anlamındadır ve yaşayan kadınlarla cinsel ilişkiye girebilmektedir.[119] Orta ve Batı Avrupa'daki kavimlerde ise Mulo, yalnızca, geceleri ortaya çıkan

117 Bkz. C. Erdös, La notion de MULO ou "mort-vivant" et le culte des Morts chez les Tsiganes hongrois [Yaşayan ölü ya da MULO kavramı ve Macar Çiganlarında Ölüler Kültü], ETs 5, s. 1.

118 Wlislocki, Volksglaube, s. 37.
Ayrıca bkz. Mulo-Märchen Volksdichtungen [Mulo-Halk Masalları] VII, no. 27-29.

119 s. 22, 26. Doğu Avrupa'ya ait Lenor-Söylencesi'nin Çingenece aktarımında geçen ölü damat bir *mulo*dur, bkz. Zanko, s. 165.
M. Maximoff, JGLS üçüncü seri 32, s. 42-55.
Wlislocki, Volksdichtungen [Halk Yazını], s. 104.

bütün hortlak türlerini göstermek için kullanılan bir terimdir.[120] Hatta E. Wittich tarafından aktarılan bir Çingene duasında, Mulo Teslis'te geçen Kutsal Ruh (*devleskoro mulo*) yerine kullanılmıştır![121] Yine aynı kişi, Muloların "beyaz" (*parno mulo*) ve "siyah" (*kalo mulo*) Mulolar olmak üzere ikiye ayrıldığını ve bunlardan siyah olanların daha kötü olduğunu aktarmaktadır.[122] Mulo inancı, sözlü gelenek açısından çok fakir olan kavimlerde dahi en yakın zamanlara kadar varlığını koruyordu. Mulolar hakkında anlatılan sayısız korku hikayeleri, ateş başında yapılan sohbetlerin vazgeçilmez bir parçasıydı.[123]

→Čoḫano.

Müjde. Çingeneleri yurtsuzluğa mahkum eden beddua'nın uzak bir gelecekte gücünü kaybedeceğine dair bir müjde, gariptir ki pek az belgelenmiştir. F. de Ville[124] bu tür müjdelerin bulunduğu *Aumônier national des tziganes en France*, Peder Fleury S. J., Belçikalı Çingenelerin Balibach'ı ve Romanichel Kako Chaudy'yi (→Sara) kaynak olarak göstermektedir.

120 Bkz. Arnold, Zigeuner [Çingeneler], s. 174.
F. de Ville, Tziganes, Témoins des temps [Çıganlar, Tarihin Tanıkları] (1956), s. 116.

121 Blicke in das Leben der Zigeuner [Çingenelerin Yaşamına Bakış], s. 65.

122 JGLS üçüncü seri, 8, s. 104.

123 Bkz. J. Knobloch, Gypsy Tales concerning the mulo [Mulo Hakkında Gypsie Öyküleri], JGLS üçüncü seri, 32, s. 124
Çingene yazar M. Maximoff'un aktardığı öyküler JGLS üçüncü seri, 28, s. 82, 29, s. 55.

124 F. de Ville, s. 70.

Bütün bu kaynaklara göre, tıpkı Yahudiler gibi Çingeneler de kendilerini seçilmiş bir halk olarak görürler. Bu halk, günün birinde dünyaya özgürlük ve kardeşlik üzerine kurulu bir altın çağı getirecektir. Bedduanın belli bir süreyle sınırlandırılması konusundaki yegane açıklama, Kako Chaudy'nin →Firavun Efsanesi ve →Kutsal Aile Efsanesi'ni anlattığı aktarımda geçer. "Deux mille ans d'errance en punition de notre crime" [İşlediğimiz suçun cezalandırılmasının üzerinden iki bin yıl] geçmelidir ve "Le pardon viendra après deux mille ans et notre Faraono, noyé dans la Mer Rouge, ressuscitera et prendra le commandement des nôtres" [Af iki bin yıl sonra gelecek ve bizim Kızıldeniz'de boğulan firavunumuz tekrar canlanacak ve başımıza geçecek].

Norveç →Alako Efsanesi'nde, onun Zafer Tanrısı olarak Çingenelere günün birinde "nihai zaferi" kazandıracağı ve onları kendi asıl vatanlarına geri götüreceğinden bahsedilir.

Nivaši. Nivašiler erkek su cinleri olup, şişkin vücutları, at toynakları, kızıl saçları ve sakalları vardır.[125] İnsanları köprüden aşağıya çeker, onları suda boğar, ruhlarını çömleklere hapseder ve yalvarıp yakarmalarını dinleyerek eğlenirler. Nivašiler yalnız kadınlarla cinsel ilişkiye girerler. Bir Nivaši'nin, uykudayken birlikte olduğu bir Çingene kızı, bir →Kadın Bü-

125 Bkz. büyü fetişi olarak kullanılmak üzere ahşaptan oyulmuş figür; 5'ten 10'a kadar olan resimler.

yücü'ye dönüşüverir. O andan itibaren karnında bir →Yılan besler ve Nivaši tarafından sağaltım sanatının bütün gizlerini öğrenir. Nivašilerin kendileri, şifalı bitkileri yıldırımlardan almış, onlar ise bu bitkileri Tüm-Tohumlar-Ağacı'ndan (→Ağaç Kültü) çalmışlardır. Su cinlerinin dişi biçimini ise Nivašilerin kızları oluşturur. Kendileri çok güzeldir ve elbise görevi gören gür →Saç'larının dışında, yalnız bir çift kırmızı ayakkabı giyerler. Göllerin dibinde muhteşem saraylarda yaşar ve yanlarına ölümlü insanoğulları alırlar. Bir Nivaši kızının ilk doğan erkek çocuğunun hiç kemiği yoktur ve doğduktan hemen sonra yürüyüp yüzebilmektedir. Daha sonra o bir Nivaši olur. Ardından, Nivaši kızı iki kız çocuğu daha dünyaya getirir. Ancak bunların kemikleri vardır ve kendileri birer Nivaši kızı oluverirler. Sonra ise, bu Nivaši kızı kocasıyla birlikte ölmek zorundadır ve →Şeytan gelip onu alır. Erkek Nivašiler yaşlandığında, arkadaşları tarafından yenir. Eğer genç bir insanoğlu, mehtaplı gecelerde çayırlarda dans eden Nivaši kızlarından birini →Tatula tohumu ile büyüleyip ayağından ayakkabılarını çıkarmayı başarırsa, sadık bir hayat arkadaşı kazanmış olur. -Nivašiler, Wlislocki'nin[126] ayrıntılı betimlemelerinin dışında, sadece Polonya'daki Çingenelerin inandıkları varlıkların kısa bir listesinde (karşılık olarak verdiği anlamlar "cüce, beberuhi"[127] şüphesiz yanlıştır) ve Ch. F. Paynes'in İn-

126 Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 31-35.
Wlislocki, Volksdichtungen [Halk Yazını] VII, no. 21-24 (Nivaši-Masalları).
127 Zieliński, s. 251.

giltere'deki Çingeneler hakkında verdiği bilgilerde yer almaktadır.[128] İngiltere'deki Çingenelere göre, Nivašiler açık yeşil renkte genç kızlar olup, durgun suların dibinden su yüzüne çıkarlar. Kendilerini gün ışığında gören bir kıza şans ve ay ışığında görene ise felaket getirirler. -Wlislocki, Çingenelerdeki Nivašiler ile "Hintliler ve Yunanlılarda görülen beygir biçimindeki sağaltıcı yaratıklar arasındaki o tuhaf benzerliğin farkındadır.[129]

Orman Cinleri. →Kešali; Urmen.

Ölüler Ülkesi. Wlislocki'ye göre, Orta Avrupa'daki Çingenelerin Ölüler Ülkesi, Rüzgar Dağları'nda bulunmaktadır (→Dağ Kültü).[130] Transilvanya'daki Çingenelere göre bir ölü, ancak vücudu çürüdükten sonra ölüler diyarına doğru yola çıkabilir. Ruh, bu yolculukta birbirleriyle çarpışan dokuz dağın yanından geçmek zorundadır. Ardından yolunu bir yılan keser ve sonra buz gibi bir rüzgarın estiği on iki çölden geçilir. Bu sırada ölü, üstündeki elbiseleri ve çarşafı yakarak, bu soğuk rüzgardan korunmaya çalışır. Bir insanın öte dünyadaki yaşamı, onun ölümlü dünyadaki yaşamının aynısıdır.[131] -Hangi kavimlerde rastlandığına ve ne ölçüde bir bütün oluşturduklarına hiç değinmeden- M. Block daha başka bilgiler

128 Payne, JGLS üçüncü seri 36, s. 110.

129 Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 57.

130 Worship of Mountains [Dağa Tapınma], s. 218.

131 Wlislocki, Zur Volkskunde der transilvanischen Zigeuner [Transilvanya'daki Çingenelerin Halkbilimi Üzerine], s. 29.

eklemiştir. Ölüler Ülkesi'nin bir dağın üstünde bulunduğu ve dokuz beyaz →Köpek tarafından korunduğu biçimindeki tasarımı, M. Block herhalde Wlislocki'den devralmıştır. O da bunu, bir insanın Ölüler Ülkesi'ne yaptığı yolculuğun anlatıldığı bir masalda betimlemektedir.[132] Daha başka bilgiler ise, M. Block'un kendi yaptığı araştırmalarına dayanıyor görünmektedir: İki ay boyunca karanlıkta yapılan bir yolculuğun ardından, ölünün karşısına çıkan insan eti yiyen kara derili imparatorun sarayı; üzerinde insanların yaşadığı dünyanın bir ucunda yer alan ve içinden geçerek ölüler diyarına ulaşılan delik; tıpkı at gibi nallanmış ve bir arabaya koşulmuş olan iki horoz; Ölüler Ülkesi'ne gidecek olanlar yolculuğa bu arabayla çıkmak zorundadır.[133] -Yaşayan bir insanın, Ölüler Ülkesi'ne yaptığı yolculuğun ele alındığı hayal ürünü bir betimleme Zanko'da da mevcuttur (→Proroe ve İlia).

→Alako.

Periler. →Kešali.

132 A.g.e., s. 31 = Märchen und Sagen [Masallar ve Söylenceler], no. 25.
Ayrıca bkz. Wlislocki'de geçen dokuz dağ ve Transilvanya'daki göçer Çingeneler arasında yaygın olan, ölüm döşeğinde yatan bir kimseyi beyaz bir köpeğe yalatmak suretiyle onun ölümünü kolaylaştırma geleneği (Inneres Leben [İç Dünya], s. 280).

133 Zigeuner [Çingeneler], s. 183.
Ayrıca bkz. Wörterbuch der Mythologie [Mitoloji Sözlüğü], c. IV, İran, s. v. Hund [Köpek].

Phuvuš. (*phuv* "toprak" ve *manuš* "insan" sözcüklerinden oluşmakta). Bunlar, vücudu sık kıllarla kaplı, ufak, çirkin yaratıklar olup yerin altındaki şehir ve köylerde yaşarlar. Genelde iyi yürekli ve minnettardırlar, ancak kadınları kaçırmaktan da hoşlanırlar. Yaşamları, kara bir →Tavuk'un yumurtası içinde saklıdır. Eğer yumurta suya atılırsa, Phuvuš ölür ve bir deprem meydana gelir. Phuvušlar toprağın yüzeyine çıktıklarında ise, başlarındaki üç sırma →Saç teli bir şapkayla örtülmediği sürece görünmez olurlar. Phuvušların vücudundan koparılacak bir kılla taşları altına dönüştürmek mümkündür. Isırgan otu Phuvušlarca kutsal kabul edilir, çünkü şehirlerine giden yolların girişini gizleyen büyük taşların etrafını bu otlar sarmaktadır. Toprağın yüzeyine çıktıklarında, yanlarında bir kırmızı, bir de beyaz yumurta taşırlar. Kırmızı yumurtayla dokunduklarında, girişi kapayan taş yana çekilir; beyaz olanı ise bir güneş gibi parlayarak önlerinde yuvarlanır ve karanlıkta Phuvušlara şehirlerine giden yolu gösterir.[134] Phuvušlar da tıpkı →Nivašiler gibi →Kadın Büyücüler'in öğretmenidirler.[135] Phuvušların ahşaptan yapılmış kaba figürleri birer büyü fetişi olarak kullanılır.[136] Transilvanya ve Polonya'daki Çingenelere göre, Kukuja-Kavmi'nin atası bir Phuvušdur.[137] Ch. F. Payne'nin İngiltere'de-

134 Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 29-30.
Ayrıca bkz. Phuvuš, Märchen Volksdichtungen VII, no. 14-17.
135 Wlislocki, EMU II (1891), s. 33-38.
136 Bkz. 1. Resim (**E. Resimlerin Listesi**).
137 Wlislocki, Volksdichtungen [Halk Yazını], s. 181, no. 3.
Zieliński, s. 251 ("Şeytan Fuvuš").

ki Çingeneler üzerine tuttuğu notlarda, Phuvušlar bir yer cini ya da cüce olarak betimlenmektedir. Onlara sadece, ıssız bölgelerde tek başına yolculuk eden kimseler rastlayabilmektedir.[138]

Proroe ve İlia. Zanko tarafından Kalderašlar hakkında aktarılan bir öyküdeki söylensel kahramanlardır. Bir çiftçi olan İlia, değirmenden eve dönerken →Şeytan'larla (*beṅga*) karşılaşır. Bunlar kendisiyle alay edip kışkırtarak, yokluğu sırasında karısının başka bir erkekle birlikte olduğunu söylerler. Karanlıkta evine girince, sözümona sofada birlikte uyuyan o çifti öldürür. Ancak yatak odasında karısını görmesiyle irkilir ve öğrenir ki, o, sıcaklardan dolayı sofada yatmış olan kendi anne ve babasını öldürmüştür. Mum ışığında karısıyla birlikte gözyaşı dökerken pencereyi güvercinler tıklatır ve kanatlarından koparacağı tüyleri ölülere sürmesini tavsiye ederler. Bunun sonucunda ana babası tekrar yaşama döner ve Proroe adındaki babası oğluna bir dilekte bulunmasını söyler. Oğlu, *beṅga*ları avlayabilmek için bir mızrak, bir de yıldırım ister. Onları suda, karada ve havada kovalar; ne zaman bir şeytan öldürse, yeryüzünde bebekler ölü doğar ve yangınlar çıkar. Oğlunun bu çılgınlığına bir son vermek için Proroe, karısının tavsiyesi üzerine oğlu İlia'nın önce bir kolunu, sonra da bir bacağını kaybetmesini sağlar. Ne ki, İlia'nın bir gözünü de yitir-

138 Payne, a.g.e., s. 111 (Purushi biçimindeki telaffuz, asıldaki "Puvush"un yanlış biçimde okunması sonucu ortaya çıkmış görünmektedir).

mesine yol açtıktan sonra, o yine şeytanları kovalamaya devam der; ama buna rağmen dünya eski dengesine tekrar kavuşur.[139] -H. W. Haussig'in belirttiğine göre, bu söylencenin kökeni Byline'de geçen Ilja Muromez'e ait eski bir Rus öyküsüne dayanmaktadır. Bu söylence Alman diline, ta Orta Yüksek Alman Yazını'na -Ortnit Söylencesi olarak- girerken, Haussig'e göre Çingeneler bu söylenceyle ancak 19. yüzyılda tanışmıştır. -Martin Pfeiffer, Proroe ve İlia adlarının Slavca'daki "*prorok Ilija*"ya ("İlyas Peygamber") dayanabileceğine ve Fransızca kaynakta -*k* son sesinin yerini -*e* sesinin aldığına dikkat çekmektedir. Ancak asıl kaynağın hangi dil olduğunu belirlemek pek mümkün değilmiş, çünkü (Eski Kilise Slavcası *prorokŭ*dan gelme) *prorok* sözcüğü Slav dillerinin çoğunda -gerek Güney Slavca, gerekse Batı ve Doğu Slavca'da- "peygamber" anlamına gelmekteymiş. Cins isim ve özel ismin yan yana bulunuşu belli ki farklı bir biçimde algılanmış ve bu durum iki ayrı şahsın ismi olarak yorumlanmış.

Bir başka öyküde ise Zanko diğer bir İlia'dan söz eder. Bu, yeraltı dünyasından gelmiş ve iyileri ödüllendirip kötüleri cezalandırmak için yeryüzünde dolaşıp duran bir hakimdir. O, yedi kayınbiraderinden en büyüğünün kendisini ziyarete gelmesine, Arafları ve Cennetleri dolaşmasına izin vermektedir.[140]

139 Zanko, s. 95-103.

140 Zanko, s. 103-110.
Ayrıca bkz. →Ölüler Ülkesi.

Ruh Göçü. J. H. Schwicker'e göre, Macaristan ve Transilvanya'daki Çingeneler, öldükten sonra dirileceklerine inanmamaktadırlar. Onların inancına göre, ruh önce bir kuşun, oradan da bir Çingenenin vücuduna yerleşmektedir.[141] İngiltere'deki Çingeneler guguk kuşuna dokunmazlar, çünkü onlara göre o, yeniden doğuşu gerçekleştirmek için çabalayan bir Çingenenin ruhundan başka bir şey değildir.[142] Ayrıca G. H. Borrow da, üstelik yalnız İngiltere'deki Çingeneler değil, İspanya ve Türkiye'deki Çingeneler arasında da, atalarının ruhun reinkarnasyonuna inanmış olduklarına ilişkin silinmeye yüz tutmuş izlere rastlamıştır.[143] Macaristan'daki Çingenelere ait bazı şarkılar bu durumu desteklemektedir[144] (→Koruyucu Ruh).

Rüzgar Kralı. Rüzgar Kralı, →Yer ve Gök'ün beş oğlundan en güçlü olanıdır. En yüksek dağlar (→Dağ Kültü) ona aittir. Bu dağlardan biri de "Kedi Dağı"dır. Öldükten sonra, günahkar insanların ruhları birer kara kediye dönüştürülmüş olarak bu dağda cezalarını çeker ve ancak ondan sonra →Ölüler Ülkesi'ne girmelerine izin verilir. Kara kediler bazen de insanlarla birlikte yaşarlar ve öyle yaptıklarında da, insanlar kimi zaman kapılarının önünde parılda-

141 Die Zigeuner in Ungarn und Siebenbürgen [Macaristan ve Transilvanya'daki Çingeneler], s. 149.

142 Payne, s. 111.

143 G. H. Borrow, The Zincali, or an Account of the Gypsies in Spain [Zincaliler ya da İspanya'daki Gypsielerin Bir Anlatısı] (1841), c. I, s. 221, II, s. 91.

144 C. Erdös, ETs 5, s. 1.

yan bir taş buluverirler. Çingenelerin inancına göre, bu taşın bütün kilitli kapıları açabilme gücü bulunmaktadır ve dokunduğu bütün metaller altına dönüşmektedir.[145] Rüzgar Kralı, ayrıca yıldırım taşlarının oluşmasını sağlar. Bu taşlar, kardeşi →Güneş Kralı'na, insanlara şans getirme ve kehanette bulunma gücü verir. Rüzgar Kralı ve çocukları, Ateş Kralı'nın çocuklarını, yani yıldırımları sık sık önlerine katıp kovalarlar. Bunlar eve dönüş yolunu şaşırıp yeryüzüne düşer ve düşer düşmez de taşa dönüşerek, toprağın ta derinlerine inerler. Dokuz yıl geçtikten sonra tekrar toprağın yüzeyine çıkar ve kendilerini bulan kişiye şans getirirler. Eğer o kişi bu taşı Güneş Kralı'na ait dağlardan birinde bulacak olursa, bu durumda onu yalnız nazarlık olarak değil, ayrıca kehanet taşı olarak da kullanabilecektir.

Saç. Köpek İnsanlar; Kešali; Hastalık Cinleri (Tharidi, Minčeskre ve Poreskoro); Loḫoličo; Nivaši; Phuvuš; Suyolak. Sırma Saçlar →Sis Kralı; Phuvuš; Yıldızlar; Urmen.

Sara. Efsaneye göre M.S. 41 yılında Filistin'de, Maria Magdalena ve havarilerden Yakup ve Yahya'nın anneleri Maria Jacobäa ve Maria Salomäa, dümeni ve yelkeni olmayan bir gemiyle denize bırakılır. Daha sonra gemi Provence kıyılarına vurur. Esmer tenli bir Mısırlı olan Sara, havarilerin annelerine hizmetçi olarak eşlik etmektedir. Kendisi, (1200 yılında ku-

145 Wlislocki, Inneres Leben [İç Dünya], s. 71.

rulmuş bir kilise olan) Les Saintes-Maries-de-la-Mer Kilisesi'nde Çingeneler tarafından bir azize olarak görülmektedir. 15. yüzyıldan bu yana her yıl 24 Mayıs tarihinde ziyarete gelen cemaatden başka, dinsel alaya katılmak üzere özellikle Fransız Çingeneleri büyük gruplar halinde akın ederler. İçinde Azize Marialaın kemikleri ve heykelleri bulunan büyük sandal, çiçeklerle süslü halatların ucunda kulenin penceresinden aşağı sarkıtılır ve Çingeneler tarafından, vaktiyle bu küçük kayığın karaya vurduğu sahildeki o yere taşınır. Oradan denize indirilir ve Aix Başpiskoposu denizi kutsar. -Çingeneler bir önceki geceyi, Sara'nın kemikleri ve heykellerinin muhafaza edildiği kilisenin yeraltı mezarlığında sıkışık bir vaziyette geçirirler. Onun resmine dokunabilmek ve öpebilmek için çabalarlar. Tıpkı Azize Marialaı taşıdıkları gibi, 1935 yılından itibaren onu da denizin kıyısına taşımalarına müsaade edilir.[146] -Sara'nın saygı görmesinin nedeni muhtemelen, tıpkı →Firavun Efsanesi ve Çingeneler ile →Kutsal Aile hakkında anlatılan öykülerde olduğu gibi, onun Mısır'a kadar uzanan o efsanevi kökenine dayanmaktadır. Fakat belirsiz olan husus, başlangıçta önemsiz bir kişiyken, onun Çingenelerin azize kabul ettikleri bir şahsiyete ne zaman dönüşmüş olduğudur. -Yine Saintes-Maries-de-la-Mer'de geçen bir başka Sara-Söy-

146 Bkz. André Delage, Les Saintes-Maries-de-la-Mer. Des Origines de la tradition des Saintes à nos jours, ETs 2, no. 4, s. 3-30, ekinde Fr. Lang'ın ayrıntılı kaynakçası, s. 30-36.
Arnold, Die Zigeuner[Çingeneler], s. 164-170.
J. Bloch, Les Tsiganes [Çiganlar], s. 78-80.

leni'ni 1956 yılında Frans de Ville yayınlamıştır. Bu söylen, Kako Chaudy adında yaşlı bir Romanichel-Çingeneşinin, Robert Henry de Waterloo adında bir kişiye sözlü açıklamada bulunması ve onun da aldığı notları F. de Ville'ye göstermesi sonucu ortaya çıkmıştır. Buna göre, Hz. İsa'nın doğduğu yıllarda Rhône Irmağı'nın ağzında metal işleyen ve ticaretle uğraşan Çingene kavimleri yaşarmış. Bunlar çoktanrılı bir dine inanır ve yılda bir kez Ishtary'nin (Astarte) heykelini omuzlarına alarak, denizi kutsaması için sahile taşırlarmış. Bu kavimlerden birinin lideri, mistik bilgilere sahip olan Sara-la-Kālī'dir. Kendisine vahiy yoluyla, eğer sahilde görünecek olurlarsa, Hz. İsa'nın ölümü sırasında hazır bulunmuş olan kadın azizelere yardım etme görevi verilir. Sara, onların büyük bir sandalın içinde yaklaşmakta olduklarını görür. Deniz kabarır ve sandal batma tehlikesi geçirir. Sara üstündeki elbiseyi dalgalara fırlatır, bir sala biner gibi elbisesinin üstüne çıkar ve akıntıya kapılarak azizelerin yanına kadar sürüklenir ve karaya çıkmalarında onlara yardımcı olur. Azizeler Sara'yı takdis eder ve Gadje ve Romlar arasında Hıristiyanlığı yayarlar. Yaşlı Çingenenin sözleri, "Azize Sara-la Kālī'ye her yıl Camargue'de hürmetlerimizi sunarız" diye son bulur.[147]

Sis Kralı. →Yerin ve Göğün beş çocuğundan biri ve →Kešalilerin babasıdır. Dağların tepesindeki gri

147 J. P. Clébert, Das Volk der Zigeuner [Çingene Halkı] (1964), s. 172.

evinin önünde, üstünde üç altın elma olan bir ağaç vardır. →Köpek İnsanlar, bu ağacın başında sırayla nöbet tutarlar. Bu elmalardan ilkine sahip olan insan zengin, ikincisine sahip olan mutlu (→Ay), üçüncüsüne sahip olan da daima sağlıklı olur. Elmalar dalından koparıldıkça, yerine hep yenileri bitiverir.[148] Transilvanya'daki Çingenelere ait bir masala göre, Sis Kralı'nın sırma saçlı karısı, sevmesini öğrenmek için günün birinde [aşağıya] insanların yanına iner. Genç bir delikanlıyla evlenir ve ona yirmi çocuk doğurduktan sonra dağlara tekrar geri döner. Sarışın insanların kökeni işte bu çocuklara dayanmaktadır.[149] Başka bir masala göre ise, Sis Kralı'nın dört güzel kızı vardır. Bu kızlardan biri bir insanoğlu tarafından kaçırılır ve Güneş Kralı'na teslim edilir.[150]

Suyolak. Bu, büyü ve sağaltım sanatları konusunda bilgi sahibi bir →Dev'dir. Vücudu sık kıllarla kaplıdır. Cadılar bu kılları yalayıp yok ettikçe, hep yeniden uzarlar. İlk cinsel ilişkisi sırasında şeytanlar Suyolak'ı gafil avlar ve zayıf düştüğünden, onu bir kayaya bağlamayı başarırlar. Eğer kendini kurtarmayı başaracak olursa, tüm dünyayı yerle bir edecektir. Pantkot Yortusu'ndan bir önceki akşam, bütün cadılar onu ziyarete gelir ve yıllık haraçlarını getirirler. Bu kadar çok sayıda cadı ve şeytanı birarada

148 Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 12, 25.
149 Wlislocki, Sagen und Märchen [Söylenceler ve Masallar], no. 2.
150 A.g.e. no. 8.

gören Suyolak sinirlenir ve kendini kurtarmaya çalışır. Kaya yerinden oynamaya başlar başlamaz, büyük sarı bir →Yılan ortaya çıkar. Yılan Suyolak'ın vücuduna sarılır ve kayanın içinde kaybolur. Suyolak yine bir yıl boyunca yerinden kıpırdayamayacaktır.[151]

Şeytan. Bütün kavimlerce bilinen beṅg, çoğul *beṅga* adı, Grierson tarafından Skt. *vyaṅga* "sakat" sözcüğünden türetilmiş,[152] Turner tarafından ise "kurbağa; benekli" anlamına gelen Yeni Hintçe sözcüklerle (Hindu *bẽg*, Bengalce *vyān*, *beṅ* vs. < Skt. *vyaṅga*) ilişkilendirilmiştir.[153] Paspati, Çingenelerin Aziz Michael'e ait Hıristiyanlık resimlerinde, şeytanın bir ejderha biçiminde tasvir edildiğini gördükten sonra, şeytanı kurbağa anlamına gelen sözcükle adlandırmış olabileceklerini tahmin eder.[154] Dravidce'de Tanrı, şeytan ve cin yerine kullanılan sözcüklerle arasında bir ilişki olması daha olasıdır. Ses benzerliği ve Bhil diline (→Yer ve Gök) olan yakınlığından ötürü Gondi dilindeki *pēn*, çoğul *pēṅk* "Tanrı" sözcüğü dikkat çekmektedir. Ayrıca bkz. "Tanrı, ruh" anlamına gelen Kui dilindeki *pēnu*, çoğul *pēṅga* ve

151 Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], 121.
Wlislocki, Worship of Mountains [Dağa Tapınma], s. 211.
Wlislocki, Inneres Leben [İç Dünya], s. 58.

152 JGLS eski seri 1, s. 118.

153 Comparative Dictionary [Karşılaştırmalı Sözlük] madde no. 12159.

154 E. G. Paspati, Études sur les Tchinghianés ou Bohémiens de l'empire Ottoman [Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Çingeneler ve Bohemler Üzerine İncelemeler] (1870), s. 169.
Ayrıca bkz. J. Bloch, Les Tsiganes [Çiganlar], s. 85

venu, çoğul *vēnga* çeşitlemesine. Çingene sözcüğünün anlamı için bkz. Tamil dilindeki *pēy* "şeytan, cüce cin", Malayalam dilindeki *pēna* "cin, hayalet" vs.[155] Munda dilindeki (Santali vs.) *boṅga* "put, kötü cin" ile arasında bir ilişki olabileceği yolunda H. J. Pinnow'un tahmini daha az olasıdır, çünkü akraba dillerden gelen bütün sözcüklerde (Hintçe'nin dışındaki austro-asya dillerinde de) *e* yerine *o* bulunmaktadır.[156] -Zanko'ya göre, Çingenelerin şeytanı Hıristiyanların şeytanı kadar kötü değildir. Hatta o, Tanrı'nın yoldaşıdır ve tıpkı onun gibi topraktan yaratılmıştır.[157] Ormanda yaşar ve geceleri insanları korkutur.[158] Sık sık Tanrı'yla iddiaya tutuşur, fakat daha başta insanoğlunun yaratılışında olduğu gibi, hep yenilir (→Dünyanın Yaratılışı ...). -K. Otter, Viyana'daki Çingenelerin melek benzeri bir varlık olan "iyi şeytan" ("lascho", yani *lačo beṅg*) ile "kötü şeytan", yani gerçek şeytan diye bir ayırıma gittiklerinden söz eder.[159] Sözlü gelenek açısından fakir sayılan Batı ve Orta Avrupa'daki Çingenelerin *beṅg* tasarımı, halkın Hıristiyanlık anlayışındaki şeytan tasarımıyla büyük ölçüde özdeştir.[160]

155 Bkz. T. Burrow ve M. B. Emeneau, A Dravidian Etymological Dictionary [Dravidce Etimoloji Sözlüğü] (1961), madde no. 3635 ve 4550.

156 Versuch einer historischen Lautlehre der Kharia-Sprache [Kharia Dilinin Tarihsel Sesbilgisi Üzerine Bir Çalışma] (1959), s. 116.

157 Zanko, s. 22.

158 Zanko, s. 22.
M. Maximoff, JGLS üçüncü seri, 26, s. 40.

159 JGLS üçüncü seri, 10, s. 115.

160 Ayrıca bkz. R. Fr. v. Kittlitz, Die Zigeuner [Çingeneler] (1885), s. 380.
J. Bloch, Les Tsiganes [Çiganlar], s. 85.

Tanrı. Tüm Çingene kavimlerinde, en yüksek varlığı nitelendiren *devel* ya da *del* sözcüklerine rastlanmaktadır. Küçültme ifade eden *deloro* biçimiyle de karşımıza çıkan bu sözcük, ("Tanrı" anlamına gelen *deva*'dan türeme) Skt. *devatā* "Tanrısallık" sözcüğüne dayanmaktadır.[161] Bir Sırp Çingenenin, sarhoşluk anında Rahip Tihomir Gjorgević'e ifşa ettiği söylenen[162] Tanrı'nın, sözümona gizli adı olan *Mraden Oro, m'ro deloro* "sevgili Tanrım" sözünden başkaca bir şey olmasa gerek. Bu sözcük eski Roman dilinde, "yeryüzünün üstündeki her şeyi" (bulutlar, gök, güneş; elbette Tanrısallığı da) belirtmek için kullanılmaktaydı. Bugün ise sözcükten daha çok, Hıristiyanlık inancında yer alan Tanrı anlaşılmaktadır. Tanrısal Baba yerine kullanılan "büyük" ya da "yaşlı" Tanrı anlamındaki *baro*, yani *phuro devel* ve Hz. İsa yerine kullanılan "küçük" ya da "genç" Tanrı anlamındaki *tikno* ya da *tarno devel* biçiminde bir ayrıma gidilmektedir.[163] Schwicker'e göre, Macaristan ve Transilvanya'daki Çingeneler, *baro devel* öl-

---

F. de Ville, Tsiganes [Çiganlar] (1956), s. 115.
Petrović, JGLS üçüncü seri, 16, s. 19.
Liebich, Die Zigeuner [Çingeneler], s. 32.

161 Bkz. Wolf, sözlük madde no. 483.
M. Block, Zigeuner [Çingeneler], s. 180.
A. Petrović, JGLS üçüncü seri, 16, s. 10; 18, s. 122.
R. Liebich, Die Zigeuner [Çingeneler], s. 30.

162 J. Bloch, Les Tsiganes [Çiganlar], s. 80, kaynak belirtilmemiş.

163 Bkz. J. H. Schwicker, Die Zigeuner in Ungarn und Siebenbürgen [Macaristan ve Transilvanya'daki Çingeneler] (1883), s. 153.
E. Wittich, Blicke in das Leben der Zigeuner [Çingenelerin Yaşamına Bakış] (1911), s. 58.
R. Frh. v. Kittlitz, Die Zigeuner [Çingeneler] (1855), s. 739.

düğünden yerine Hz. İsa'nın hüküm sürdüğüne inanmaktadırlar. Daha başka geleneklere göre ise, *baro devel* yalnızca görevinden ayrılmış.[164] Zanko'da (bkz. **B. Çingenelerin Mitolojisi**) *phuro del, sinpetra* adıyla karşımıza çıkmaktadır. Kendisi vaktiyle dev bir insandı, ancak daha sonra Birinci ve İkinci Dünya'nın (→Dünya'nın Yaratılışı...) ve ayrıca ilk insan çiftinin yaratıcısı oldu. Yoldaşları dört *suuntse* idi, yani St. Abraham (Aziz İbrahim), St. Moïshel (ya da Moïse) (Aziz Musa), St. Cretchuno (→Çingene İncili'nde St. Joseph yerine geçer) (Aziz Yusuf) ve St. Yacchof (Aziz Yakup), "les grands ancêtres de touts les hommes [bütün insanların büyük ataları, çev.].[165] Aynı geleneğe göre oğlu, *sunto del* "Kutsal Tanrı" ya da *amaro del* "Bizim Tanrı" diye adlandırılmaktadır.[166]

Tatula. Çingene dilinde *pešošeskro*; datura stramonium. Wlislocki'ye göre Çingeneler, her bir parçası çok zehirli olan bu bitkiyi Hindistan'dan diğer bölgelere yaymıştır.[167] Wlislocki "Inneres Leben"de (s. 75), Çingenelerin tatuladan imal ettikleri sarhoşluk veren bir maddenin "gece alemlerinde kafaları binbir çeşit hayal ve şeytanlıkla doldurduğunu" belirten W. v. Waldbrühl'den[168] de alıntı yapmaktadır.

164 R. Liebich, a.g.e., s. 34.
J. H. Schwicker, a.g.e., s. 153.
165 Zanko, s. 23, 27, 57-61.
166 Zanko, s. 35.
167 Zigeunervolk [Çingene Halkı], s. 244.
168 Naturforschung und Hexenglaube [Doğa Araştırmaları ve Cadı İnancı], Hamburg 1876, s. 23.

Tatula tohumu, kehanet ve hastalık ile cinlerin kovulması konularında önemli bir işleve sahiptir (bkz. →Mulo, Nivaši). Ancak esas önemli olan, tatulanın kökeniyle ilgili söylenin, aynı zamanda Çingenelerin kökeniyle ilgili bir söylen oluşu, bunun da aslında bir bedduaya dayanmasıdır. Evlenmek ve bilgeliğini kendilerine miras bırakabileceği çocukları olmasını isteyen bilge ve iyiliksever bir adam, ancak ve ancak kendisine asla karşı gelmeyeceğine dair yemin edecek bir kadınla evlenebileceğini, çünkü bir kez dahi olsa kendisine karşı geldiği takdirde "onu lanetlemek zorunda kalacağını" söyler. Güzel bir bakire bu şartı kabul eder. Uzun yıllar mutlu bir biçimde yaşarlar ve pek çok çocukları olur. Fakat günün birinde, kadın kocasına karşı gelir. Bunun üzerine adam karısına şöyle der: "Lanet olsun sana. İnsanların ve hayvanların sakındığı bir bitki olasın ve meyvelerinin içinde, dünyaya getirdiğin çocukların sayısı kadar çekirdek olsun. Çocukların tüm dünyayı dolaşıp, seni her yere götürsünler. Sen ise onlara hizmet ve itaat etmek zorunda kalasın." Bilge adam kaybolur, kadın tatulaya dönüşür, "bizler ise bu çiftin çocuklarından gelmekteyiz".[169]

Tavuk ve Yumurta. →Čarana; Phuvuš; Devler.

Tufan. Altın çağ olan Birinci Dünya'da, insanlar henüz keder, hastalık ve ölüm nedir bilmezken, bir gün

169 Sagen und Märchen [Söylenceler ve Masallar], s. 340, s. 342 dipnot. Volksdichtung [Halk Yazını], s. 187.
Bkz. Th. Münster, Zigeuner Saga [Çingene Söylencesi], 1969, s. 272.

yaşlı bir adam, bir karı kocanın kapısını çalar ve geceyi geçirecek bir yer ister. Ertesi gün vedalaşırken eve bir balık bırakır ve evin erkeğine, dokuz gün sonra geri dönünceye kadar balığı muhafaza etmesini buyurur. Fakat adamın karısı şeytana uyar ve balığı kızartır. Bunun üzerine kadını bir yıldırım çarpar ve böylece kendisi dünyada ölen ilk kişi oluverir. Bu olayın ardından hiç durmadan yağmur yağmaya başlar. Yaşlı adam dokuz gün sonra geri döndüğünde, adama yeniden evlenmesini, bir gemi inşa etmesini, içine yeryüzündeki hayvanları doldurmasını ve yanına bitkilerin tohumlarını da alarak gemiye binmesini söyler. Bir yıl daha yağmur yağmaya devam eder, sonra sular çekilir. Fakat o günden beri insanlar artık ölümlüdür ve yaşamlarını sürdürebilmek için ağır bir biçimde çalışmak zorundadırlar.[170] -Wlislocki, bu öykü ile eski Hint Tufan Efsanesi arasındaki benzerliğin farkındadır.[171] Bu efsaneye göre Manu, Viṣṇu'yu bir balık olarak büyütür ve ona, kendini ve bütün canlı varlıkların tohumlarını koruması için bir gemi inşa etmesini buyurur. Tufan Efsanesi'nin, Çingenelerin sözlü geleneklerindeki diğer tufan efsanesi ile örtüşmesi, Zanko tarafından bilinmektedir.[172] Bu efsaneye göre, Pharavunureler Tuz Denizi'ni geçer ve bu sırada Firavun'un adamlarının yok oluşu, aynı zamanda "Birinci Dünya'nın sonunu da hazırlar. →Firavun Efsa-

170 Wlislocki, Märchen und Sagen [Masallar ve Söylenceler], no. 3, s. 4-5. Ayrıca bkz. Volksglaube [Halk inancı], s. 47.

171 Zigeunervolk [Çingene Halkı], s. 269.

172 Zanko, s. 28-35.

nesi'nin tuhaf bir Rusça aktarımında, balık motifi, ancak bu kez tanınmayacak kadar kısaltılmış bir biçimde yine karşımıza çıkmaktadır.[173]

Tüm-Tohumlar-Ağacı. →Ağaç Kültü; Dağlar...

Urmen, Ursitory. Transilvanya ve aynı şekilde Macaristan, Polonya, Rusya ve Sırbistan'da yaşayan Çingenelere göre, Urmenler bir tür cindir. Bunlar olağanüstü güzellikte bir kadın biçiminde olup, insanların yazgılarını belirler. Ya dağlarda parıldayan saraylarda ya da şarkı söyleyip dans ederek ağaçların altında yaşarlar. Bir adamla ilişkiye girdiklerinde, üç Urmen birden doğurur ve sonra yaşlanırlar. Bu Urmenler annelerinin sütünü bir kez içerler, sonra hemen yürümeye başlar ve annelerini terk edip, ağaç kovuklarında "büyük bitkilerin" altında yaşarlar. Birer yetişkin olduklarında, kraliçeleri Matuya'nın sarayına taşınmalarına izin verilir. Üç Urmen kız kardeşten biri insanların kötülüğünü, diğer ikisi ise iyiliğini istemektedir. Hiçbir Urmen yediden fazla sevgili edinemez; yanılıp da bir sevgili daha edinir ve onu himayesi altına alacak olursa, korkunç bir biçimde ölmek zorunda kalır (→Čarana). Urmenleri neşelendirmek için, bir çocuk doğduktan sonraki üç gece boyunca büyü yapılır. Kötü cinlerin Urmenleri rahatsız etmemesi için, anne ve çocuğun etrafına daire biçiminde bir kanal kazılır ve içine →Tatula tohumu serpilir. Urmenlere ise, kapta bir

173 F. R. Vandercook, JGLS üçüncü seri, 18, s. 111.

tür bal karışımı ikram edilir. "İyi" Urmenlerin çocukları "arı" Urmen kalır, "kötü" Urmenlerin çocukları ise "yarı" Urmen olur ve huysuz kadınlar olarak, insanlar gibi yaşarlar. Urmenlerin yaşamı, başlarının arkasındaki üç tel sırma saçta saklıdır.[174] İngiltere'deki Çingeneler, Urmenleri ta 19. yüzyıldan itibaren tanımaktadırlar. Onları ehil kişilere otlar ve yapraklar aracılığıyla öte dünyadan kehanet ve haber ulaştıran, görünmez birer ruhsal varlık olarak betimlemişlerdir.[175] Zieliński, Polonya'daki Çingeneler arasında bunların *Urma* ("koruyucu melek") olarak bilindiğini belgelemiştir.[176] Çingene kader kadınları, 20. yüzyıl yazınında, özellikle de Çingene asıllı yazar M. Maximoff'un aynı adı taşıyan romanı aracılığıyla *Ursitory* adı altında tanınmışlardır.[177] M. Maximoff'un bu yapıtında, bir çocuğun doğumunu takip eden üçüncü gecede, gerekli hazırlıklar yapıldıktan sonra üç kader kadını ortaya çıkıp, onu trajik bir yazgının beklediğine dair kehanette bulunurlar. R. W. Brednich[178] yaptığı bir araştırmada, Wlislocki[179] ve İsveç'teki Kalderašlarda[180] kuşaktan kuşağa

174 Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 2-11, s. 41 pek çok ayrıntı mevcuttur.

175 Payne, s. 111.

176 Zieliński, s. 251.

177 Les Ursitory, Paris 1946, Almanca, Die Ursitory, Zürich Manesse 1954.

178 Les sources folkloriques du roman tsigane "Les Ursitory" de Matéo Maximoff [Çigan Romanlarındaki Folklorik Kaynaklar], ETs 9 (1963), s. 5-16.

179 Volksglaube [Halk İnancı], s. 41.
Ayrıca bkz. halk yazınındaki 35 ve 36 no'lu masallar VII.

180 C. -H. Tillhagen, JGLS üçüncü seri, 34, s. 8 (*Vurzitori*).
Ayrıca bkz. "Gott Vater und das Schicksal" [Tanrı Baba ve Kader] adlı masal, Taikon Erzählt [Taikon Anlatıyor]; Zigeunermärchen und -geschichten [Çingene Masalları ve Öyküleri], C. -H. Tillhagen tarafından kaydedilmiştir (1948), s. 115-121.

aktarılan bu tasarımın Rumen halk inançlarından alındığını kanıtlamıştır.[181] Yalnız Wlislocki'de rastlanılan çok sayıdaki ayrıntı, Urmenler ile, kendileriyle akraba olan ve aynı zamanda da gerçekten Çingene kökenli olan Kešalialar (→Kešali) arasında yakın bir ilişki bulunduğuna işaret etmektedir. Gariptir ki, Brednich tarafından sayılan ve değişik lehçelerde geçen çok sayıdaki sözcük (*Ursitori*, *Ursitele*, *Urditele*, *Osatorele*, *Ursoi*, *Ursoni* vs.)[182] arasında, Wlislocki'nin *Urme*, İngiltere'deki Çingenelerin *Uremi* kavramının tam bir karşılığı yoktur. Ancak (*s* yerine *b* ile yazılan) *Urbitele* çeşitlemesinin bir ara biçim olduğu düşünülebilir.

→Dağlar.

Yazının Yokluğu. Zanko, Çingenelerin bir yazı diline sahip olmayışlarının nedeninin halk olarak lanetlenmiş olduklarında aranması gerektiği görüşündedir (bkz. 16. dipnot). Oysa →Alako-Efsanesi'nde, Tanrı'nın elçisi olan Dundra'nın, Çingenelere "gizli yasalarını bildirmek ve bir kitap haline getirmek" ile görevlendirildiği yazılıdır. Fakat bir Çingenenin anlattıkları bu uyumsuzluğa ışık tutar. F. de Ville tarafından alıntılanan yaşlı bir Çingene olan Kako Chaudy (bkz. →Sara 2), Hindistan'dan Kalde'ye yapılan Çingene göçlerinden bahseder. Topraklar artık Çin-

181 Bkz. Wörterbuch der Mythologie [Mitoloji Sözlüğü], "Geburtsfeen" maddesi [Doğuma Yardım Eden Periler], c. II, Slaven.

182 A.g.e. s. 8.

geneleri besleyemez olunca, büyücülerin emriyle ikiye bölünürler. Aralarından en cesur olanlar, beraberlerinde "Arkhe" ve "Livres Sacrés" [Kutsal Kitaplar] ile Hindistan'a geri dönerler. Bugün artık bunların ne olduğu ve ne içerdiklerini kimse bilmemektedir. F. de Ville'ye göre, bu çözülmesi mümkün olmayan bir sırdır, çünkü bu sırrı bilebilecek olan "kavimlerin en yaşlıları, ancak ölüm döşeğindeyseler bunu haleflerine söyler, yoksa kimseye söylemezler".[183]

Yemin. →Fallus'a Tapınma.

Yer. →Yer ve Gök.

Yer ve Gök. Yerin ve göğün bir zamanlar mutlu bir evlilikleri vardı ve bu beraberliklerinden beş oğulları →Güneş Kralı, Ay Kralı (→Ay), Ateş Kralı, Rüzgar Kralı ve Sis Kralı oldu. Ancak oğulları birbirleriyle durmadan kavga ederlerdi. Ana babaları, bu durum karşısında birbirlerine yaklaşıp, bir boşluk oluşturdular ve onları bu boşluğun içine hapsettiler. Ancak oğulları kavga etmeye devam ettiler ve serbest kalabilmek için ana babalarını birbirinden ayırmayı kararlaştırdılar. Hemen ardından Ateş ve Sis Kralı babalarına, Güneş ve Ay Kralı ise annelerine saldırdı. Fakat onları birbirinden ayırmayı başaran, annesine saldıran Rüzgar Kralı oldu. Ana babalarının ayrılmalarından sonra, çocukların hepsi de annelerinin ya-

183 F. de Ville, s. 69-71.

nında kalmak ve babalarını sadece ziyaret etmek istediklerini belirttiler, fakat yer, kendisine saldırmamış olan yalnız Ateş ve Sis Kralı'nı yanına almak istedi. Diğer üç oğlunu ise göğe bıraktı. Ayrılma anında Güneş, Ay ve Rüzgar Kralı yerin elbisesine tutundular. Elbisenin yukarı çekilmiş olan bu kısımlarından ise dağlar oluştu (→Dağ Kültü).[184] -Bu efsanenin izlerine bir Eflak masalında rastlamaktayız. Bu masalda güneş, ay ve rüzgar, karşılaştıkları Çingenenin aralarından kime selam verdiği konusunda birbirleriyle kavgaya tutuşurlar. Çingene ise, en güçlü olan o olduğu için, rüzgara selam verdiğini söyler.[185] Nitekim efsaneye göre, yeri ve göğü birbirinden ayırmayı başaran Rüzgar Kralı olmuştu ve onun oluşturduğu dağlar en yüksek olanlarıydı.[186]

"Tüm İyiliklerin Anası" olarak yer, Orta Avrupa'daki Çingenelerce bugün de çok kutsal kabul edilmektedir. Onlara göre yer ta baştan beri vardı ve yaratılması gerekmemişti. Zanko'ya göre de en baştan beri vardı ve ondan, Tanrı ile beraberindeki şeytan yaratılmıştı. Dünyanın, bir öküzün boynuzları üstünde yer aldığı, bu öküzün, bir kulağını ya da boynuzunu sallayarak depreme neden olduğu ve kafasının tamamını sallaması sonucunda günün birinde dünya-

184 Wlislocki, Worship of Mountains [Dağa Tapınma], s. 162.
Wlislocki, Inneres Leben [İç Dünya], s. 47.

185 Artur ve Albert Schott, Walachische Märchen [Eflak Masalları] (1845), no. 28, s. 285.

186 Liebich, Die Zigeuner [Çingeneler], s. 31.
Block, Zigeuner [Çingeneler], s. 181.

nın yok olacağı yolundaki sözlü gelenek, yalnız Sırbistan'daki Çingeneler için söz konusudur. Fakat bu geleneğin, Hint Aborigen Kavimlerinin (Gond ve Bhil)[187] ve bir Çingene kavminin (Kanjar)[188] mitolojisinde özdeş bir biçimi vardır.

Yeraltındaki Canlılar. →Phuvuš; Cüceler.

Yılan. Büyük Çingene dostu Arşidük Joseph'e göre yılan, Kuzey Almanya'daki Çingenelerce "kutsal bir hayvan" kabul edilir ve "ondan çekinilir". Yılanla karşılaşan kişi, uzun ve sağlıklı bir yaşama kavuşur.[189] Yeniçağ'a ait Çingene gelenekleri arasında, gerçek anlamda bir yılan kültünün varlığı saptanamamıştır, ancak Zanko'ya göre (bkz. **B. Çingenelerin Mitolojisi**), Kalderaš Çingene kavmi tanrısal yılan (*Sherkano*) biçimindeki söylensel varlığı tanımaktadır. Tanrı onu, insanın (yılanla karşılaştığında) gücünü sınamak amacıyla evrenin yaradılışı sırasında yaratmıştır. Kalderašlar hâlâ ilkbaharda yılan günü diye bilinen tanrısal "*serpent*" gününü kutlarlar. O, hava şartlarına hükmeden bir tanrının özelliklerini taşımakta ve yıldırım ve gök gürültüsünü üret-

187 Clr. v. Fürer-Haimendorf, The Raj Gonds of Adilabad ..., Setumadhava Rao Bhakti, Among the Gonds of Adilabad (1952), s. 95.
M. Hermanns, Die relig.-mag. Weltanschauung der Primitivstämme Indiens [Hindistan'daki İlkel Kavimlerin Dinsel-Büyüsel Dünya Görüşü], c. I: Die Bhagoria Bhil, 1964, s. 66.

188 Bkz. Crooke in North Indian. Notes and Queries [Crooke'ın Kuzey Hindistan Gezisi. Notlar ve Araştırmalar], c. IV, 1894/95, s. 198 (bu konuya Dr. D. Kapp dikkatimi çekmiştir).

189 EMU IV (1895), s. 51.

mektedir.[190] Kalderašlara ait aşağıdaki öykü de yine salt söylensel bir özelliğe sahiptir: Potro henüz bebekken, annesi Stoïka'nın kendisini emzirdiği bir sırada göğüslerini ısırarak parçalaması üzerine, annesi tarafından, yirmi yaşına bastığında "yüz yaşındaki yılan" tarafından yutulsun ve karnında kırk gün geçirsin diye lanetlenir. Yirmi yaşına basmasıyla birlikte, ormana yılanın yanına gider. Yılan onu ayaklarından başlayarak yutmaya koyulur ve yalnız başı dışarıda kalır. Kırk gün sonra, ava çıkmış olan Potro'nun büyükbabası yoldan geçerken onları görür ve yılanın karnını yararak Potro'yu kurtarır. Çingenelerin mahkemesi (*kris*), anneyi bir atın kuyruğuna bağlanarak, ölünceye kadar sürüklenmeye mahkum eder. Vücudundan geriye bir tek başı kalmasına rağmen, gözleri günümüzde de sonuna kadar açıktır. Mahkemenin öngördüğü üzere hak ettiği cezayı çekerek, geriye yalnız gözleri kalmış ve olan biteni sonuna kadar bizzat izlemek zorunda kalmıştı.[191] -Bu öyküdeki en önemli motifler, Romanya'daki Çingenelere ait bir masalda açık seçik bir biçimde belirmektedir: Fakir düşmüş bir Ulah asilzadesi, açlık çeken çocukları için bir öküz çalar ve bunun karşılığında hizmet etmek üzere, öküzünü çaldığı adamın emrine bir oğ-

190 Bkz. Wlislocki, Volksglaube [Halk İnancı], s. 64 ve W. R. Halliday, JGLS üçüncü seri, 1, s. 178, Zanko, s. 27, 50. Ancak ayrıntılı bir biçimde anlatılan "Epopée du serpent" [Yılan Destanı] (s. 127-160), açıkça görüldüğü gibi bir masaldan kaynaklanmaktadır.
Bkz. Aarne-Thompson, The Types of the Folktale [Halk Öyküsü Türleri], no. 303.

191 Zanko, s. 110-114.

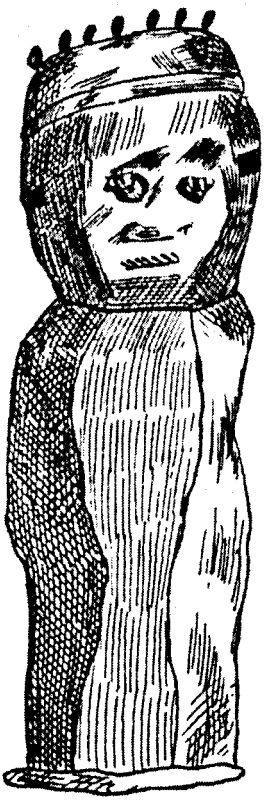
lunu yedi yıllığına verir. Eve dönüş yoluna çıkan oğul, ormanda bir yılana rastlar. Yılanın ağzında dokuz yıldır bir geyik takılı durmaktadır ve boynuzlarından dolayı geyiği bir türlü yutamamaktadır. Oğul boynuzu parçalar ve gerçekte büyülenmiş bir prens olan yılan, kendisini bir ipin ucunda babasının yanına götürmesini ister ve o da ona yüklüce bir ödül verir.[192] Tüm-Tohumlar-Ağacı'nın köklerini ağzında tutan yılan (→Ağaç Kültü) büyük önem taşımaktadır; aynı biçimde, →Suyolak adındaki devi kayaya bağlı tutan da, toprağın derinlerinden gelen bir yılandır; bir →Nivaši'yle birlikte olduktan sonra, karınlarında →Kadın Büyücüler'i taşıyan yılanlar da önemlidir.

Yıldızlar. →Güneş Kralı, sırma saçlı bir kızla evlenir, →Ay Kralı ise sırma saçlı birini bulamadığından, gümüş renginde saçları olan bir kızla evlenir. Her iki çiftin de çok sayıda çocukları olur. Sayıları o derece artıp, artık yer bulmakta zorlandıklarında, herkesin kendi öz çocuklarını yemesi konusunda bir anlaşmaya varırlar. Güneş Kralı'nın kendi çocuklarını yemesinin ardından, karısı bu olaydan duyduğu acı ve kederden ölür. Bunun üzerine Ay Kralı çocuklarını yemez. Güneş Kralı buna çok sinirlenir ve o gün bu gündür, yakalayıp yemek için Ay Kralı'nı ve çocuklarını kovalar. Ancak Güneş Kralı, kendi çocuklarından üçünü yememiştir, bunlar kızlarının en güzelle-

192 Constantinescu, Probe di limba si di literatura tiganilor (Bükreş 1870), s. 87, Aichele, Zigeunermärchen [Çingene Masalları], no. 18.

ridir. Bu kızlar bazen gündüzleri göklerde uçar ve aşağıdaki insanların üstüne gök taşları fırlatırlar. Anne Dünya, oğulları arasındaki bu düşmanlıktan dolayı duyduğu kızgınlıktan, Ay Kralı'nın kendisini gündüzleri görmesini yasaklar. Ay Kralı'nın hâlâ yeni çocukları olmaktadır ve bazen de birini aşağıya dünyaya fırlatmaktadır. Düşen bu çocuklar ise derhal ölür ve birer midyeye dönüşürler. Ay Kralı'nın bereketini azaltmak için, →Čarana kuşu onu gagalar ve her ay yüzünden ve vücudundan büyükçe bir parça koparır. Ancak koparılan bu parça hep yeniden yerine gelir.[193] -Zanko'ya göre yıldızlar, ölümlü insanların gök yüzüne yansıtılan yaşam imgeleridir (*signe, auréole*). Bunlar, yeni bir insan dünyaya gelince gök yüzünde görünmeye başlar, ölünce de kayıp giderler.

193 Wlislocki, Inneres Leben [İç Dünya], s. 67.
Wlislocki, Volksdichtungen [Halk Yazını], s. 180.



1

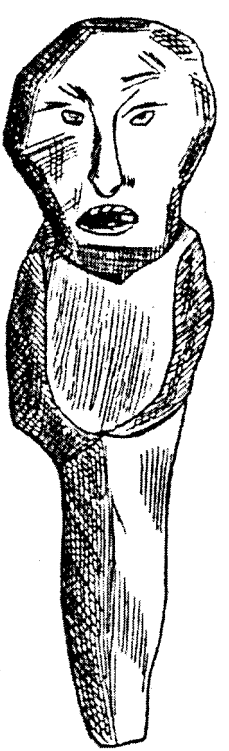
2





3

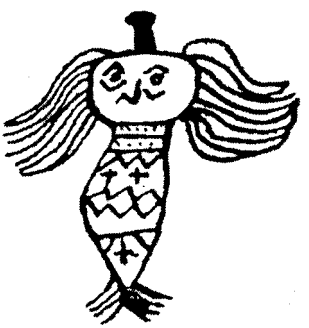
4



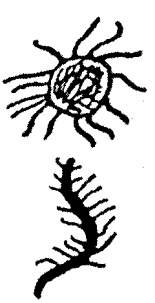
5



6

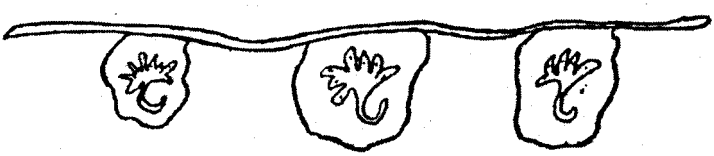


7





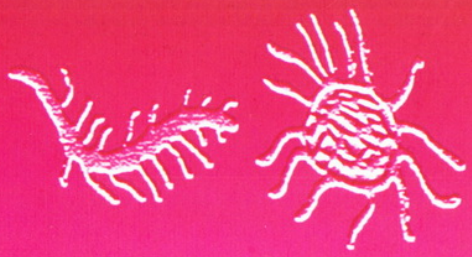
8



9



10



Yabancısı olduğumuz egzotik kültürlerin mitolojileri konusunda yayınlayacağımız bir dizi çalışmanın ilki olan **Çingene Mitolojisi**, Çingenelerin renkli ve gizem dolu söylen dünyasına ışık tutmaktadır.

Bu yapıtta esas olarak göçebe bir toplum olan Çingenelerin tanrılar dünyası ve çok renkli söylenleri incelenmektedir. "Çingene" adı altında toplanan bütün büyük etnik gruplar ile Çingenelerin ad ve vatanları ayrıntılı bir biçimde ele alındıktan sonra, Çingene mitolojisi alanında mevcut literatür tanıtılmaktadır. Ancak yapıtın esas büyük kısmını sözlük biçiminde hazırlanmış olan ve Çingenelerin kökenleri, dinleri, yaşam biçimleri ve gelenekleri hakkında bizleri bilgilendiren söylenler oluşturmaktadır.





ISBN 975-8087-39-8

9 789758 087396

AYRAÇ YAYINEVİ

OZAN SANAT EVİ
Hâl Cd. 15/A BANDIRMA
TEL. : (266) 714 39 11 Fax. : (266) 713 67 70